

Západočeská univerzita v Plzni

Právnická fakulta

Katedra ústavního a evropského práva

Diplomová práce

**Spravedlivý proces v pojetí Ústavního soudu České
republiky**

František Nosek

© Plzeň 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Spravedlivý proces v pojetí Ústavního soudu České republiky" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce.

V Plzni dne 25. března 2015

František Nosek

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval mé vedoucí, paní JUDr. Zuzaně Vostré, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

OBSAH

1	ÚVOD	10
2	PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES.....	13
2.1	Pojem práva na spravedlivý proces	13
2.2	Právo na spravedlivý proces jako součást lidských práv	15
2.2.1	Vývoj spravedlivého procesu v rámci lidských práv	16
2.3	Právo na spravedlivý proces v poválečném období.....	18
2.3.1	Všeobecná deklarace lidských práv	18
2.3.2	Pakty upravující lidská práva	19
2.3.3	Právo na spravedlivý proces v Evropské unii	20
2.3.4	Evropská úmluva o lidských právech a základních svobod	21
2.4	Základní prameny práva na spravedlivý proces v České republice.....	24
2.4.1	Ústava České republiky	24
2.4.2	Listina základních práv a svobod	25
2.5	Aspekty práva na spravedlivý proces	27
2.5.1	Přístup k soudu	28
2.5.2	Nezávislost a nestrannost	29
2.5.3	Zákonný soud a soudce	31
2.5.4	Princip rovnosti	32
2.5.5	Veřejnost a ústnost	33
2.6	Právo na spravedlivý proces v judikatuře Ústavního soudu ČR.....	34
2.7	Právo na spravedlivý proces v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva	35
3	PŘIMĚŘENÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ V POJETÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY	37
3.1	Ústavní soud České republiky	37
3.2	Přiměřená délka soudního řízení	38
3.3	Ústavní zaručení a problematika přiměřené délky soudního řízení.....	40
3.4	Podmínky pro posouzení přiměřené délky Ústavním soudem ČR.....	42
3.5	Rozhodování Ústavního soudu ČR týkající se přiměřené délky soudního řízení	43
3.6	Odškodnění za nepřiměřenou délku soudního řízení.....	47
3.7	Přiměřená délka procesu v trestních věcech.....	48

4	PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC V POJETÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY	50
4.1	Smysl práva na právní pomoc.....	51
4.2	Ústavní zaručení práva na právní pomoc.....	53
4.3	Právo na bezplatnou právní pomoc a jeho realizace.....	54
4.4	Právo na obhajobu	59
5	PŘIMĚŘENÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ V POJETÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	60
5.1	Evropský soud pro lidská práva.....	60
5.1.1	Vznik a historie Evropského soudu pro lidská práva	60
5.1.2	Soudci Evropského soudu pro lidská práva	61
5.1.3	Organizace Evropského soudu pro lidská práva	61
5.1.4	Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.....	62
5.2	Přiměřená délka soudního řízení	63
5.3	Stanovení přiměřené lhůty	64
5.4	Určení přiměřené délky soudního řízení.....	66
5.5	Postoj k přetíženosti soudů	68
5.6	Délka řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.....	69
6	PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC V POJETÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA.....	71
6.1	Právo na právní pomoc v kontextu s právem na přístup k soudu	72
6.1.1	Beznadějně situace	74
6.1.2	Poučovací povinnost soudu	75
6.2	Právo na právní pomoc v kontextu s právem na spravedlivé projednání věci.....	76
6.3	Právo na obhajobu	77
6.3.1	Právo na bezplatnou obhajobu	78
7	ZÁVĚR.....	82
	RESUMÉ.....	85
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	86

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČAK – Česká advokátní komora

ČR – Česká republika

EKLP – Evropská komise pro lidská práva

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

EULP, Evropská úmluva – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Charta EU – Charta základních práv Evropské unie

Listina EU – Listina základních práv Evropské unie

LZPS – Listina základních práv a svobod

OSN – Organizace spojených národů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

SDEU – Soudní dvůr Evropské unie

VDLP – Všeobecná deklarace lidských práv

1 ÚVOD

Právo na spravedlivý proces se řadí mezi základní lidská práva a je nedílnou součástí demokratického právního státu. Je zřejmé, že právo na spravedlivý proces se stejně jako právo obecně postupem času vyvíjelo. Nicméně v dnešní době je jeho význam o to větší, protože veškerá ochrana práv v podstatě probíhá v rámci nějakého procesu. Aby se zajistila dostatečná správnost a účinnost ochrany, musí se ovšem i samotný proces řídit určitými pravidly. Z tohoto důvodu jsem si vybral jako téma své diplomové práce právo na spravedlivý proces. Jenže, co je vlastně možné považovat za spravedlivé. Problematikou spravedlnosti se zabývali filosofové již od pradávna. Ovšem bude-li se brát spravedlivý proces právním pohledem, nikoliv filosofickým zkoumáním, může se považovat obecně za spravedlivé to, co je v souladu s právními předpisy, respektive mezinárodními smlouvami. Smyslem práva na spravedlivý proces a cílem jeho jednotlivých aspektů je poskytnutí efektivní a spravedlivé ochrany právům, jež náležejí jednotlivcům, kteří se jich domáhají. Aby právě taková ochrana pro jednotlivce byla efektivní, musí být o takovém právu rozhodnuto pokud možno co nejdříve. S plynutím času může dojít ke ztrátě významu uplatňování určitého práva. Proto by proces měl trvat v přiměřené délce a nemělo by v rámci řízení docházet k průtahům. Domoci se efektivně náležejícího práva rovněž úzce souvisí i s právem na právní pomoc při procesu. Význam tohoto atributu je v současné době vysoký, protože většina populace nemá odborné vzdělání v právní oblasti. Vyznat se a znát všechny právní předpisy, navíc nejen vnitrostátní, ale i mezinárodní, či evropské, vyžaduje značný rozhled a ne všichni mají stejné možnosti se s nimi seznámit a pochopit. Zároveň také ne všichni si mohou ve své situaci dovolit pomoc od odborníka. Aby právě všichni měli možnost efektivně se domáhat svých práv a nebyli znevýhodněni, je jim za určitých podmínek zaručeno právo na právní pomoc.

Práce bude koncipována od obecné roviny ke konkrétním aspektům. Proto se bude první kapitola nejdříve zabývat obecně pojmem práva na spravedlivý proces, kde se pokusím pojem definovat. Na problematiku vymezení tohoto pojmu bude práce navazovat historickým vývojem lidských práv, respektive spravedlivého procesu. Prvky práva na spravedlivý proces se s plynutím času zakotvovaly do různých panovnických dokumentů, později se objevovaly

v jednotlivých ústavách demokratických států a dnes se kromě ústav a vnitrostátních právních předpisů objevují rovněž i v různých mezinárodních dokumentech. Proto budou dále v této kapitole představeny prameny práva na spravedlivý proces. Nejdříve mezinárodní, jako například Evropská úmluva o lidských právech a základních svobod, poté domácí, a to především Listina základních práv a svobod. V obecné rovině budou v první kapitole rovněž zpracovány vybrané aspekty práva na spravedlivý proces.

Následující kapitoly se již budou zaměřovat na dva konkrétní atributy práva na spravedlivý proces – přiměřenou délku soudního řízení a právem na právní pomoc. Nejdříve z pohledu Ústavního soudu České republiky, pak Evropského soudu pro lidská práva.

V kapitole „Přiměřená délka soudního řízení v pojetí Ústavního soudu České republiky“ bude zprvu představen Ústavní soud. Poté se již budu snažit přiblížit problematiku přiměřené délky soudního řízení, včetně jejího ústavního zaručení. Aby se však mohl Ústavní soud zabývat ústavní stížností, která směřuje proti průtahům v řízení u obecných soudů, musí být splněny určité zákonné podmínky. Jsou-li splněny, pak může Ústavní soud o takové stížnosti rozhodovat.

Následující kapitola se bude zabývat právem na právní pomoc z pohledu Ústavního soudu. Nejdříve je však nutné si říci, jaký je smysl práva na právní pomoc a proč je vlastně ústavně zaručeno. Bude brán ohled na bezplatnou právní pomoc a rovněž na právní pomoc v trestních věcech.

Poslední dvě kapitoly již budou obsahovat uvedené dva atributy práva na spravedlivý proces z pohledu Evropského soudu pro lidská práva. Prvotně však bude představen ESLP. Ten chrání práva zakotvená v Evropské úmluvě. Poté již budu zpracovávat jeho pohled na přiměřenou délku soudního řízení. Několikrát se ve své judikatuře zabýval porušením čl. 6 EULP. K problematice přiměřené délky soudního řízení vyjádřil názor ohledně stanovení lhůty, která se zohledňuje, a také faktory, podle kterých se posuzuje, zda řízení proběhlo v přiměřené lhůtě.

Problematičtější je však otázka práva na právní pomoc. Evropská úmluva výslovně toto právo obecně nestanovuje. Zakotvuje pouze právo na obhajobu. Proto se poslední kapitola bude zabývat judikaturou ESLP ohledně práva na právní pomoc, především jeho odvozením, že za určitých podmínek na něj mají subjekty nárok i v civilních věcech. Neposkytnutí právní pomoci v některých případech znamená i porušení jiných aspektů práva na spravedlivý proces.

Cílem této diplomové práce je představit pojetí realizace práva na spravedlivý proces se zaměřením na dva dílčí principy, a to na přiměřenou délku soudního řízení a na právo na právní pomoc. Tyto dva atributy jsou vybrány z důvodu jejich zajímavosti a specifčnosti. Otázkou přiměřené délky soudního řízení bývá jedním z nejčastějších problémů, kterými se Ústavní soud, potažmo Evropský soud pro lidská práva zabývá. Navíc zajímavostí u tohoto problému je, že nelze stanovit přesná lhůta, ve které by mělo řízení proběhnout. Právo na právní pomoc je vybráno z rozdílného zakotvení v LZPS a v Evropské úmluvě. Navíc s ohledem na postoj ESLP, který zaujímá ohledně práva právní pomoc.

Kromě teorie bude kladen důraz na aplikaci těchto práv. Budou vybrána a zpracována významná rozhodnutí Ústavního soudu České republiky, respektive Evropského soudu pro lidská práva. Mezi dílčí cíle diplomové práce se řadí charakterizování práva na spravedlivý proces, zachycení historického vývoje jeho prvků, představení základních mezinárodních a vnitrostátních pramenů práva na spravedlivý proces a také uvedení vybraných dalších jeho aspektů.

Zpracování této diplomové práce bude spočívat na komparaci informací získaných v rámci studia odborných zdrojů včetně jejich analýzy. Jedná se o využití odborné literatury, odborných článků včetně článků z internetu, vnitrostátní právní úpravy, mezinárodních dokumentů, ale i judikatury Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva. Na základě syntézy pak bude práce sestavena do uceleného textu. V první kapitole zabývající se obecně právem na spravedlivý proces bude hojně využita metoda deskripce.

2 PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

2.1 Pojem práva na spravedlivý proces

Definovat pojem práva na spravedlivý proces není vůbec jednoduché a neexistuje žádná jednotná definice. Různí autoři tak přinášejí různá vymezení výše uvedeného pojmu. I přesto se v základních rysech shodují a definování se tak často zaměřuje na uvedení obsahu a podstaty práva na spravedlivý proces.

V literatuře je však možné se setkat i s určením pojetí pojmu práva na spravedlivý proces – s užším a širším pojetím na základě vnímání jeho právní úpravy v Listině základních práv a svobod. Užším pojetím práva na spravedlivý proces se v tomto smyslu rozumí první odstavec článku 36 LZPS, zatímco do širšího pojetí je nutné zahrnout celou pátou hlavu LZPS.¹

Podle prof. K. Klímy spravedlivý proces je základní právo každé osoby. Jedná se o právo jednotlivce, aby jeho věc byla projednávána v takovém procesu, který svými znaky splňuje ústavní i zákonná pravidla spravedlnosti a zároveň se jedná o právo na spravedlivé rozhodnutí vycházející z toho konkrétního procesu. Přičemž pojem spravedlivé rozhodnutí samozřejmě nelze vnímat jako automatický úspěch jednotlivce v dané věci. Tím však nesmí být dotčena možnost, v rámci dalšího spravedlivého procesu, nechat původní rozhodnutí přezkoumat, pokud jsou dány určité pochybnosti a za stanovených podmínek.² Podstatou principu práva na spravedlivý proces je garantování procesních práv náležejících jednotlivcům v rámci řízení u orgánů veřejné moci, přičemž tato procesní práva poskytují co nejvyšší možné zaručení „řádneho, odborného a nestranného projednání jednotlivých případů.“ Zároveň si kladou za cíl vytvoření nejlepších předpokladů umožňujících vydat spravedlivá rozhodnutí ve věci samé. Principy spravedlivého procesu obsahují tzv. procesní spravedlnost, která je velmi důležitá především z hlediska zaručení ochrany, potažmo vymahatelnosti základních práv, respektive tuto úlohu mohou naplňovat pouze funkční a právně uznávaná pravidla. Spravedlivý proces nepředstavuje jen nutnost sloužící k ochraně základních práv, ale rovněž je i nezbytným atributem sloužícím

¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 196-197

² KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3, s. 413

k uskutečnění doktríny právního státu, protože mezi formální znaky této doktríny patří vázanost státu právem. Dále prof. K. Klíma uvádí, že právem na spravedlivý proces se rozumí souhrn obecných pravidel, které se vztahují k soudnímu řízení. Jsou to taková pravidla, která vznikala postupným historickým vývojem a zároveň se v tomto vývoji řádně osvědčila. S tímto vývojem samozřejmě souvisí vývoj civilizace a samotné právní kultury. De facto se jedná o ideje a k tomu stanovené limity, jimiž se legislativa řídí v rámci právní úpravy soudnictví. Následně podle těchto pravidel a v jejich smyslu vykonávají samotné soudy svoji činnost. Jednotné uplatnění principů regulace procesní činnosti soudů, včetně jejich všeobecného uznání, významu a k tomu se vázající obecné platnosti, vedlo při vytváření mezinárodních katalogů lidských práv právě i k začlenění a úpravě těchto principů.³

V dalším vymezení je právo na spravedlivý proces definováno jako celkový soubor práv náležejících jednotlivci, jež se vztahují na procesní ochranu práv a oprávněných zájmů toho jednotlivce. Zahrnuje v sobě několik principů, které v celku utváří spravedlnost řízení.⁴

Podle Dr. R. Davida znamená spravedlivý proces mimo jiné možnost předložení své věci nezávislému soudu. Tuto možnost jak v civilních, ale i v trestních věcech, musejí mít obě strany a to za podmínek „rovnosti zbraní“. Zároveň každé straně náleží dále možnost hájit si své vlastní zájmy, užít k tomu své vlastní tvrzení a přitom ani jedna ze stran nesmí mít nepřiměřenou výhodu.⁵

Jinde je pro změnu možné se dočíst, že právo na spravedlivý proces představuje určitou vlastnost řízení. Tato vlastnost spočívá v nezávislém rozhodování arbitrá a to současně v souvislosti s právem účastníků, respektive stran, vyjadřovat se v průběhu řízení ke všem provedeným úkonům. Zároveň s právem na spravedlivý proces dále souvisí hospodárnost řízení, protože jakékoliv řízení by mělo jako celek proběhnout v přiměřené době a tedy bez jakýchkoliv průtahů.⁶ Ačkoliv definice podle doc. J. Stavinohové je zaměřena

³ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 297 a 347-348

⁴ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 728

⁵ DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: Úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s. r. o., 2005. 263 s. ISBN 80-7182-200-0, s. 195

⁶ STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5, s. 71

na civilní soudní řízení, lze však ji položit i do obecné roviny, tedy dotýkající se řízení obecně, nikoliv jen civilního.

Prof. A. Winterová právo na spravedlivý proces definuje jako subjektivní právo každé osoby, včetně skupin osob, směřující vůči státu. Stát se považuje za subjekt, jehož povinností je poskytnout náležitou právní ochranu osobě, která se jí dovolává. Jedná se tedy o samostatné subjektivní veřejné právo směřující vůči státu, aby stát poskytl takovou právní ochranu procesu, ve kterém je zaručeno spravedlivé rozhodnutí. Tedy, stejně jak uvádí prof. K. Klíma, to se nerovná příznivému výsledku. Zároveň právo na spravedlivý proces řadí mezi základní lidská práva.⁷

S ohledem na výše uvedené, se zastávám názoru, že právo na spravedlivý proces je nutné pojmut jako mnohoznačný pojem, který nelze přesně definovat. Ve svém důsledku se nejedná o „jedno právo“, ale jeho koncepci de iure tvoří více dílčích práv. Vždyť v právních předpisech jsou zakotvena různá procesní práva, která až v souhrnu dávají právní podobu spravedlivého procesu. Přičemž „spravedlivý“ bude takový proces, který je v souladu s právními předpisy a právními principy. Jakýkoliv jiný proces, ačkoliv ho třeba někteří budou subjektivně za spravedlivý považovat, reálně spravedlivý nebude. Samozřejmě za předpokladu, že bude protiprávní.

2.2 Právo na spravedlivý proces jako součást lidských práv

Právo na spravedlivý proces se řadí mezi lidská práva. Z hlediska postupného historického vývoje a formování, můžeme lidská práva řadit do několika skupin:

- a) První skupinu tvoří práva, která se dotýkají přímo fyzické i psychické existence člověka. Jedná se o právo na život, osobní svobodu, svobodu náboženského vyznání apod. Tato práva mají přirozenoprávní původ. Stát je může pouze garantovat, ale nesmí je určovat.
- b) Ve druhé skupině jsou zařazena práva týkající se života člověka ve společnosti. Jedná se o práva politická (právo volit, být volen, svoboda tisku a projevu).

⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 195

- c) Do třetí skupiny se řadí práva hospodářská, sociální a kulturní. Tato práva v podstatě rozšiřují holé právo na život, jelikož stanovují jeho úroveň a kvalitu. Podle prof. K. Klímy se do této skupiny řadí například právo na zabezpečení, uspokojivé pracovní podmínky, ale i právo na zdravé životní prostředí.
- d) Do poslední skupiny právě spadá soubor práv, která v souhrnu tvoří právo na spravedlivý proces (právo na právní pomoc, přiměřenou délku řízení atd.). Základním právem je domáhat se ochrany svých subjektivních práv u nezávislého a nestranného soudu, či jiného orgánu. Práva v této skupině jsou určena pro zachovávání a vymáhání práv z předchozích skupin. A samozřejmě i dalších, ne nutně ústavních, práv.⁸

2.2.1 Vývoj spravedlivého procesu v rámci lidských práv

Za prvotní dokument obsahující lidská práva, který se již blíží současnému pojetí, lze považovat Magnu chartu libertatum. Velkou listinu svobod z roku 1215 v Anglii vydal král Jan Bezzemek a omezil tak svojí absolutní moc ve vládnutí. V této listině jsou v podstatě poprvé stanoveny principy práva na spravedlivý proces. Především je to možné spatřovat v čl. 39, ve kterém je stanoveno, že nikdo, respektive žádný svobodný muž, nebude bez zákonného rozsudku zatčený, uvězněný, poškozený, pronásledovaný, vyhnáný nebo zbavený majetku či cti.⁹ Aspekty práva na spravedlivý proces lze vypožorovat i v dalších člancích. Hned například v následujícím čl. 40 je stanoveno, že nikomu nebude odepřeno právo a spravedlnost. Nebo také v čl. 21, že hrabatům a baronům je možné uložit jen trest přiměřený spáchanému činu a ještě jim rovnými soudci.¹⁰

Právě z Magny charty libertatum, ze zmíněného čl. 39, je možné vypožorovat zásadu „due proces of law“ (řádný soudní proces). To znamená, že předtím než byla dotčena či omezena práva určité osoby, musela tato osoba být vyslechnuta orgánem k tomu určeným, který byl nestranný a nezávislý. V tu dobu se však vnímání této zásady v Anglii ztotožnilo pouze s požadavkem zákonnosti. Až v USA tuto zásadu začali vnímat odlišně a rozdělila se v podstatě na dvě části. První jako „procedural due process“ a druhá „substantive due process“. Vnímání

⁸ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 307-308

⁹ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2011. 175 s. ISBN 978-80-7431-056-0, s. 12-13

¹⁰ *Magna Carta: English translation of Magna Carta*. [online]. 2014 [cit. 15. 11. 2014] British Library. Dostupné z WWW: <<http://www.bl.uk/magna-carta/articles/magna-carta-english-translation>>

první části vychází z pátého dodatku americké Ústavy. „Procedural due process“ jde vlastně dále než k pouhému ztotožnění se zákonností. Předpokládá již existenci určitých garancí v rámci procesu při omezování práv, tedy se princip nezúžil na pouhé formální vnímání zákona. Samotné slyšení osoby, o jejíchž právech bylo rozhodováno, však mělo být kontradiktorní a rozhodování svěřeno nezávislému rozhodci. Což znamenalo přesun k akuzačnímu principu od inkvizičního.¹¹

Dalším významným dokumentem zakotvující lidská práva včetně prvků spravedlivého procesu je možné nalézt právě v již zmíněné *Petition of Rights* pocházející z roku 1628. Tento dokument v Anglii stanovoval řádný soudní proces. Zatkout osobu pak bylo možné jen s uvedením důvodu. *Habeas Corpus Act* však ještě více zajistil práva vyplývající z *Petition of Rights*. Z řádného procesu stojí za uvedení stanovená možnost zatknout anglického poddaného a držet ho ve vazbě pouze na základě rozhodnutí soudu, kterého se musel zúčastnit. Osobu tak bylo možné k soudu nechat předvést. *Bill of Rights* potvrzený Vilémem III. Oranžským například zase stanovoval povinnost zajistit porotní soudy, dále ale také zakazoval nepřiměřené peněžité tresty, či kruté nebo neobvyklé tresty. Nesmí se zapomenout ani na *Act of Settlement* pocházející z roku 1701, ve kterém je v čl. 7 stanovena garance soudcovské nezávislosti.¹²

Za nejznámější právní předpis obsahující přirozená práva na našem území lze považovat *Všeobecný občanský zákoník (ABGB)*, též označovaný jako *Obecný občanský zákoník* vydaný roku 1811 patentem číslo 946.¹³ Co se ovšem týkalo samotného procesu, respektive civilního a trestního, byl založen v podstatě na opačných principech, než spočívá právo na spravedlivý proces. Zakládal se na inkvizičním principu (nebyla kontradiktornost), dále byl proces tajný, písemný, či platila presumpce viny. To se změnilo až přijetím ústavy roku 1867. Jistou výjimku je možné spatřovat v josefínském obecném soudním řádu vydaného v roce 1781. Ten zakotvil zásadu projednací a zaručoval rovnost účastníků. Ovšem až zmíněná ústava přinesla i na našem území zásadu ústnosti a veřejnosti řízení a také proces obžalovací. Tyto zásady už v té době však nebyly vnímány jako jednotlivá práva, nýbrž se považovaly za obecné principy organizace

¹¹ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 725-726

¹² HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6, s. 118-119

¹³ FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan, ZIMEK, Josef. *Základy státovědy*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 266 s. ISBN 80-210-3023-2, s. 132

soudnictví. Takové vnímání mělo i vliv na vytvoření a strukturu Ústavní listiny Československé republiky z roku 1920.¹⁴

2.3 Právo na spravedlivý proces v poválečném období

Druhá světová válka významně ovlivnila myšlení týkající se lidských práv. Krutosti, které společnost musela během války snášet, se výrazně podepsaly na pocitu nutnosti zakotvení lidských práv a to dokonce v nadnárodních dokumentech. Proto v poválečném období se objevuje mnoho dokumentů zakotvujících lidská práva a to včetně práva na spravedlivý proces, nyní však už ve své komplexní podobě.¹⁵

2.3.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata v rámci 183. plenárního zasedání Valného shromáždění OSN (Organizace spojených národů) 10. prosince 1948, které se konalo v Paříži.¹⁶ Jejím vzniku předcházelo již několik dokumentů upravujících lidská práva, ale z povahy věci za nejdůležitější lze považovat Chartu OSN. Ta byla přijata hned po válce v roce 1945. Její význam spočívá v tom, že se jedná o de facto ustavující dokument, na jehož základě oficiálně vznikla Organizace spojených národů a to dne 24. října 1945, která později přijala VDLP. Charta OSN zároveň určuje práva a povinnosti členských států, dále stanovuje orgány a postupy fungování OSN.¹⁷

Ve své preambuli Všeobecná deklarace lidských práv stanovuje jednotu lidského pokolení. Dále hned v čl. 1 uvádí, že všichni lidé jsou si rovni, a to jak v důstojnosti či v právech, ale především ve svobodě, která všem po narození stejně náleží. Následující články přinášejí již výčet garantovaných lidských práv. Přesto však VDLP neobsahuje žádnou formální zmínku týkající se „přirozenosti“.¹⁸

¹⁴ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 726

¹⁵ SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v Evropské unii*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288 s. ISBN 978-80-210-5045-7, s. 52-53

¹⁶ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2011. 175 s. ISBN 978-80-7431-056-0, s. 24

¹⁷ *O OSN*. [online]. 2014 [cit. 16. 11. 2014] Informační centrum OSN v Praze. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>>

¹⁸ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80-210-1485-7, s. 33

Aspekty práva na spravedlivý proces lze ve VDLP především spatřit v čl. 10, ve kterém je uvedeno, že každý má právo na spravedlivé a veřejné vyslechnutí nezávislým a nestranným soudem, přičemž daný soud rozhoduje buďto o právech a povinnostech toho konkrétního subjektu, či o trestním obvinění směřujícím proti němu. Další prvky práva na spravedlivý proces se nacházejí v člancích 8, 9 a 11. Čl. 8 stanovuje právo na právní ochranu u vnitrostátních soudů, která má být účinná a směřuje k odstranění porušení základních práv pramenících z ústavy či zákona. V následujícím čl. 9 je možné nalézt již prvky známé z Magny charty libertatum. Jedná se o zákaz svévolného zatčení, vyhoštění a držení ve vazbě. Čl. 11 se dotýká trestních věcí. Předně však ve svém prvním odstavci stanovuje presumpci nevinu, respektive, že vina musí být dokázána zákonným způsobem a zároveň dané osobě nesmí být odepřeno právo na obhajobu. Ve druhém odstavci čl. 11 je zakotven princip zákazu retroaktivity, čili nikdo nesmí být potrestán za činy, které v době spáchání nebyly trestné. Rovněž se to dotýká i uložení trestu. Podle tohoto ustanovení není možné uložit přísnější trest než takový, který by byl možný uložit v době spáchání trestného činu.

Ačkoliv Všeobecná deklarace lidských práv byla připravována přes rok, tedy od počátku roku 1947, tak při hlasování o ní se několik zemí hlasování zdrželo, včetně tehdejšího Československa. A to i přes to, že hlasování neznamenal pro státy povinnost se deklarací řídit.¹⁹ Formálně je VDLP právně nezávazná, ale nelze její význam jakkoliv snižovat. Postavila základ pro následující mezinárodní vytváření norem dotýkajících se lidských práv a časem nabyla takové významnosti, že ji je možné považovat za právní obyčej. Jedná se o základní obecně uznávaný kodex lidských práv vymezující v moderním pojetí mnoho základních práv, který však zároveň přináší i pravidla jejich ochrany.²⁰

2.3.2 Pakty upravující lidská práva

Na VDLP navazují další mezinárodní dokumenty upravující lidská práva. Na rozdíl od ní však přinášejí novou dimenzi spočívající v tom, že jsou pro státy, které je přijaly, právně závazné. Protože jsou již právně závazné, byly vytvořeny

¹⁹ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2011. 175 s. ISBN 978-80-7431-056-0, s. 25-28

²⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 309

orgány dohlížející na dodržování ustanovení těchto paktů, respektive dodržování lidských práv v nich zakotvených. Za nejdůležitější pakty vycházející z myšlenek deklarace na univerzální úrovni je možné označit Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Oba vydané v roce 1966.²¹

Právě druhý jmenovaný pakt upravuje jednotlivá práva tvořící právo na spravedlivý proces, a to v člancích 14 a 15. Z jejich znění je patrné, že tento pakt vycházel ze Všeobecné deklarace lidských práv. V čl. 14 je například stanovena rovnost osob, právo na vyslechnutí nezávislým a nestranným soudem, veřejnost řízení a možnosti jejího vyloučení, presumpce neviny, právo na obhajobu, projednání v jazyce, kterému subjekt rozumí, či právo na tlumočníka, právo na poučení atd. Čl. 15 zakotvuje zákaz retroaktivity a své podstatě odpovídá čl. 11 VDLP.²²

2.3.3 Právo na spravedlivý proces v Evropské unii

Právo na spravedlivý proces v rámci Evropské unie je zajištěno de facto třemi systémy. Prvním a základním z nich je systém vytvořený Radou Evropy, která vydala Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Dalším systémem je systém vytvořený uvnitř jednotlivých členských států. A poslední je systém na úrovni Evropské unie. Tento systém však především vychází z Evropské úmluvy, a to i na základě judikatury Soudního dvora Evropské unie, který již v roce 1975 ve svém rozhodnutí na ní odkázal. Ochrana lidských práv v Evropské unii se totiž řadí mezi nejdůležitější unijní obecné právní zásady, přičemž tato ochrana právě náleží SDEU. Je nutné proto uvést, že EU se přestala spoléhat pouze na Evropskou úmluvu, ale vytvořila i vlastní katalog lidských práv – Chartu základních práv Evropské unie, respektive Listinu základních práv Evropské unie.²³

Původně byla Charta EU přijata v roce 2000 na summitu v Nice. V některých zdrojích je možné spatřit nerozdělování dokumentu na Chartu EU a Listinu EU, nýbrž se dokument, zakotvující lidská práva Evropské unie, označuje jednotně jako Listina EU. Jako mezník určující přechod od pojmu

²¹ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 309

²² WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 727

²³ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3, s. 406-408

Charty EU k pojmu Listina EU, je teoreticky možné brát přijetí Lisabonské smlouvy. S jejíž platností současně vstoupila v platnost i Listina EU, která ve svém předchozím znění, respektive pod označením Charta EU, nebyla pro členské státy právně závazná.²⁴

Ono i podle prof. K. Klímy jde o obsahově téměř totožný dokument, nicméně nuance i v rámci přímé komparace těchto dokumentů je možné spatřit, a to především, v části dotýkající se spravedlivého procesu. Na základě toho je zřejmě vhodné rozlišovat mezi Chartou EU a Listinou EU. Právo na fair trial (spravedlivý proces) se nachází v kapitole VI. Spravedlnost Charty EU, respektive v Hlavě VI. Soudnictví Listiny EU. V těchto bodech se nalézají jednotlivé principy práva na spravedlivý proces. Nutno podotknout, že ačkoliv Charta EU, potažmo Listina EU stanovuje již dříve známá práva²⁵, tak se objevují i nová práva, což je zajisté způsobeno dobou vzniku. V průběhu 50 let²⁶ se uskutečnil další vývoj dotýkající se lidských práv.²⁷

Listina EU zakotvuje v článcích 47 až 50 z prvků spravedlivého procesu například právo na přístup k soudu a tedy soudní ochranu, soudní řízení provedené v přiměřené lhůtě u nezávislého soudu a nestranným soudcem za účasti veřejnosti a vše je zajištěno právem na obhajobu, respektive právem na právní pomoc. Dále se objevuje presumpce nevinny, zásada zákonnosti, zákaz retroaktivity, přiměřenost trestů, či zásada ne bis in idem.

2.3.4 Evropská úmluva o lidských právech a základních svobod

Evropská úmluva o lidských právech a základních svobod pochází z roku 1950, kdy byla 4. listopadu podepsána v Římě. V účinnost však vstoupila až téměř s tříletým zpožděním dne 3. září 1953, kdy byla ratifikována smluvními stranami. S postupem času ke smluvním stranám Evropské úmluvy v průběhu let přistupovaly i další státy. Česká republika se smluvní stranou stala do konce roku 1999, ačkoliv byla za smluvní stranu automaticky považována od 1. ledna 1993, jak rozhodl Výbor ministrů Rady Evropy po přijetí České republiky za člena Rady Evropy v červnu roku 1993. Bylo to na základě toho, že 21. února 1991 se Česká a Slovenská Federativní republika stala členem Rady Evropy a současně byla

²⁴ LISSE, Luděk. *Listina základních práv Evropské unie*. [online]. 2014 [cit. 16. 11. 2014] Ústav práva a právní vědy. Dostupné z WWW: <<http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>>

²⁵ Vycházejí z Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobod

²⁶ Doba mezi přijetím EULP a Charty EU

²⁷ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3, s. 408

zástupci Československa Evropská úmluva podepsána. K její ratifikaci došlo na začátku roku 1992.²⁸

V současné době se řešila otázka přistoupení EU k Evropské úmluvě, a tím by se EU stala smluvní stranou. Specifičností tohoto případu je, že mezi smluvními stranami jsou jen státy, nikoliv mezinárodní organizace, respektive jakýsi subjekt *sui generis*, jakým je Evropská unie. Té však povinnost přistoupit uložila Lisabonská smlouva. Článek 6, odst. 2 Smlouvy o Evropské unii stanovuje, že EU přistoupí k Evropské úmluvě, ale že toto přistoupení se nedotkne jejích pravomocí. Navíc v rámci Evropské unie je platná Listina EU, což je modernější katalog lidských práv než Evropská úmluva z roku 1950. Evropská komise tak požádala SDEU o vyřešení problematické otázky přistoupení EU k Evropské úmluvě, respektive je-li přistoupení v souladu s unijními předpisy. Posudek č. 2/2013 vydalo plénum SDEU ke konci roku 2014. Ačkoliv Lisabonská smlouva byla podepsána všemi členskými státy, kteří tak souhlasily s přistoupením Evropské unie k Evropské úmluvě, SDEU došel k závěru, že EU přistoupit nemůže. Přistoupením by podle tohoto rozhodnutí mohlo dojít k narušení autonomie unijního práva, ale především se obává pravomocí Evropského soudu pro lidská práva, který by tak mohl rozhodovat o záležitostech týkajících se Evropské unie, což si samozřejmě SDEU nárokuje pro sebe. Na základě tohoto rozhodnutí nebude tak naplněn, či možná bude i porušen článek 6, odst. 2 Smlouvy o Evropské unie přijatý všemi členskými státy.²⁹

Evropská úmluva v sobě obsahuje jednotlivá lidská práva a zároveň stanovuje i kritéria jejich možného omezení. Obsahuje nejen základní lidská práva a svobody, ale rovněž i politická práva. Nenalezneme v ní práva hospodářská a sociální. V průběhu let její platnosti přibývaly nejen smluvní strany, ale i jednotlivá práva z ní plynoucí. Samotná Evropská úmluva se vyvíjela a vyvíjí. Katalog lidských práv, který obsahuje, se rozšiřuje pomocí dodatkových protokolů. Tyto protokoly nerozšiřují pouze výčet hmotných práv jako je zákaz trestu smrti, mučení a nelidského chování, zákaz otroctví, nebo nucených prací, ale upravují i právo procesní, tedy i řízení před Evropským soudem pro lidská

²⁸ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 8-9 a s. 144-146

²⁹ FOREJTOVÁ, Monika. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je oč tu už neběží*. [online]. 16. 1. 2015 [cit. 25. 1. 2015]. Právní prostor. Dostupné z WWW: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>>

práva. Co se týká ESLP, ten je v poslední době zahlcen podanými stížnostmi. Sice značnou část stížností odmítne (nejsou splněny všechny procesní podmínky, jako například pozdě podaná stížnost, či nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků), ale i tak se řízení značně protahují.³⁰

Právo na spravedlivý proces nalezneme v čl. 6 Evropské úmluvy. Tento článek obsahuje minimální požadavky na procesní ochranu, kterou smluvní strany – státy, musí být schopny garantovat všem subjektům, které podléhají jurisdikci těchto států (podle čl. 1 Evropské úmluvy). Jedná se tedy o minimální požadavky, čili tím není dotčena možnost smluvních států garantovat více práv, vyšší procesní ochranu, jak vyplývá z interpretace čl. 53 Evropské úmluvy. Specificky působí čl. 6 Evropské úmluvy v rámci trestního řízení, kdy garantuje jakýsi pomyslný „ochranný štít“ obviněným osobám. Může se zdát, že jeho znění omezuje efektivnost boje proti zločinnosti. Na jednu stranu tomu tak skutečně být může, na stranu druhou však tento boj může naopak posílit. Minimální standardy na procesní ochranu, tedy i v rámci trestního řízení, musejí být shodné u všech smluvních států, což může vést k důvěře mezi státy a tím pádem i ke zvýšení vzájemné spolupráce.³¹

Čl. 6 Evropské úmluvy označený jako právo na spravedlivé řízení zakotvuje právo každého na spravedlivé projednání věci. Samozřejmě každý považuje za spravedlivé něco jiného a hodnotí to tak subjektivně. S tím souvisí i problematika spravedlnosti jako pojmu, čemuž se věnovali již antičtí filosofové. To ovšem není předmětem Evropské úmluvy. V čl. 6 je rovněž stanoveno právo na veřejné projednání věci u nezávislého a nestranného soudu. Je však dána možnost ji vyloučit, vyjma vyhlášení rozsudku. Zároveň by věc měla být projednána v přiměřené lhůtě, tedy bez zjevných průtahů. Dále je zakotvena presumpce nevinny, seznámení se s obviněním v jazyce, kterému osoba rozumí, právo na tlumočníka, právo na obhajobu – osobní, či obhájcem, i právo na bezplatnou obhajobu a dále také právo na výslech a předvolání svědků.

³⁰ GRINC, Jaroslav. *Právo pro politology*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 147 s. ISBN 978-80-247-2921-3, s. 109-111

³¹ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 572

2.4 Základní prameny práva na spravedlivý proces v České republice

2.4.1 Ústava České republiky

Ústava České republiky představuje základní a nejvyšší zákon našeho státu a ve Sbírce zákonů je vyhlášena pod č. 1/1993 Sb. Řadí se mezi rigidní ústavy, protože pro její přijímání a úpravu je stanoven zvláštní postup oproti běžným zákonům. Vyšší nároky na její přijetí a změnu však zvyšují stabilitu platného ústavního práva v porovnání s běžnými zákony. Změnit nebo doplnit Ústavu ČR je možné pouze zákonem stejné právní síly, tedy ústavním. K přijetí ústavního zákona je potřeba souhlasu kvalifikované většiny, přičemž to znamená alespoň tři pětiny hlasů všech poslanců a tři pětiny hlasů přítomných senátorů.³²

Ústava ČR byla přijata Českou národní radou celkem 172 hlasy dne 16. prosince 1992, tedy jen pár dní před vznikem nové republiky – samostatné ČR. Samotná ústava je složena celkem z 8 hlav a tvoří jí 113 článků (fakticky 114 článků – čl. 10a a čl. 10b a zrušený čl. 103).³³ Není však ústavou v pravém slova smyslu, protože není tvořena jen Ústavou jako jedním dokumentem, ale máme více právních předpisů s nejvyšší právní silou, který definuje Ústava ČR jako ústavní pořádek.³⁴

Aspekty práva na spravedlivý proces se nalézají ve IV. Hlavě – Moc soudní v několika článcích. Hned úvodní články této hlavy stanovují několik atributů, přičemž nejvíce je v nich kladen důraz na nezávislost. V čl. 81 je stanoveno, že soudní moc vykonávají nezávislé soudy. Tím se rozumí nezávislost soudů na zákonodárné a výkonné moci, čili tyto dvě moci nemohou substituovat moc soudní a naopak soudy nemohou vykonávat činnost zákonodárnou a výkonnou. Dále se nezávislostí rozumí rovněž samostatnost, tedy mezi jednotlivými soudy obecně neplatí subordinační vztahy v rámci soudní soustavy. Čl. 82 stanovuje nezávislost, ale i nestrannost jednotlivých soudců. Nezávislost soudce se chápe jako nezávislost osobní a funkční. To znamená, že při rozhodování soudce není nikomu podřízený a jeho rozhodování nelze řídit

³² ŠÍMA, Alexander, SUK, Milan. *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 405 s. ISBN 80-7179-500-3, s. 31-35

³³ DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: Úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s. r. o., 2005. 263 s. ISBN 80-7182-200-0, s. 67

³⁴ FILIP, Jan. *Ústavní právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 119 s. ISBN 978-80-210-5626-8, s. 21

prostřednictvím určitých pokynů. Nestrannost je pak někdy považována jako komponenta nezávislosti, někdy jako podmínka, anebo také je i striktně oddělována. Rozlišuje se na subjektivní kategorii (vztah soudce k věci či účastníkům) a objektivní kategorii (inkompatibilita funkcí, materiální zabezpečení). Čl. 82 v dalších odstavcích posiluje postavení soudce (nesmí být proti své vůli odvolán nebo přeřazen k jinému soudu) anebo právě určuje neslučitelnost funkcí s funkcí soudce, což má za účel zvýšení záruky nezávislosti a nestrannosti soudce.³⁵

Jiné atributy práva na spravedlivý proces se nacházejí i v dalších člancích Ústavy ČR. V čl. 90 je stanoveno, že soudy mohou poskytovat ochranu práv a v trestních věcech právě jen soudy mohou rozhodnout o vině a trestu. Není tak možné, aby pravomoc soudů byla v rukou moci výkonné, či zákonodárné. Každý má právo na řádný soudní proces. Čl. 93 posiluje postavení soudce, tedy že je jmenovaný bez časového omezení (limitem je pak pouze dosažení určité věkové hranice, kdy podle zákona o soudech a soudcích jeho funkce zaniká uplynutím kalendářního roku, ve kterém soudce dovršil věk 70 let). Což ve své podstatě rozšiřuje to, že soudce není možné odvolat proti jeho vůli (čl. 82). Čl. 95 zakotvuje vázanost soudce při rozhodování, kdy je soudce obecného soudu vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Ve své podstatě jsou však tito soudci vázáni i ústavními zákony, protože musí při nesouladu s ústavním pořádkem předložit věc Ústavnímu soudu, a rozhodnutími Ústavního soudu. V neposlední řadě čl. 96 stanovuje princip rovnosti, veřejnosti a ústnosti soudního jednání.³⁶

2.4.2 Listina základních práv a svobod

Listinu základních práv a svobod přijalo Federální shromáždění v roce 1991, respektive přijalo ústavní zákon č. 23/1991 Sb., který LZPS uvozuje jako ústavní zákon Federálního shromáždění. Při přípravě Ústavy ČR se rozhodovalo, zda se LZPS stane přímo součástí a zahrne se přímo do textu, anebo zůstane ve formě jiného předpisu. Nakonec se rozhodlo, že se ponechá zvlášť a tvoří s Ústavou ČR a dalšími ústavními zákony ústavní pořádek definovaný v čl. 112 Ústavy ČR. LZPS se nachází ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb. Nutno

³⁵ SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 1. vydání. Praha. C. H. Beck, 2007. 949 s. ISBN 978-70-7179-869-9, s. 622-645

³⁶ DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: Úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s. r. o., 2005. 263 s. ISBN 80-7182-200-0, s. 150-153

podotknout, že se jedná zřejmě o nejstabilnější právní předpis v České republice, protože během její platnosti byla měněna pouze jednou – ústavním zákonem č. 162/1998 Sb., který prodloužil lhůtu pro zadržení.³⁷

V čl. 36, odst. 1 LZPS je zakotveno právo každého jednotlivce na ochranu svých práv. Z jeho znění plyne, že toto právo náleží fyzickým i právnickým osobám, přičemž u fyzických je jedno zda se jedná o občana, cizince, či apatrida. Celkově v judikatuře Ústavního soudu se vytvořila „doktrína“ spravedlivého procesu, která znění tohoto ustanovení postavila do obecné roviny. Jedná se o jakousi sběrnou klauzuli práv, které se vztahují k zárukám spravedlivého procesu. Ve své podstatě se k tomuto ustanovení váží jednotlivé aspekty práva na spravedlivý proces. Čl. 36 dále stanovuje právo na soudní přezkum rozhodnutí orgánu veřejné moci a tím vlastně dává základy pro správní soudnictví. Rovněž je v čl. 36, odst. 3 zakotveno právo každého na náhradu škody, přičemž konkrétní podmínky a určení podrobností stanoví zákon.³⁸

Čl. 37 LZPS určuje právo jednotlivce odepřít výpověď z důvodu způsobení hrozby trestního stíhání vůči sobě, či osobě blízké. Důležitý je odst. 2 tohoto článku, ve kterém je zakotveno právo každého na právní pomoc při řízení před orgány veřejné moci. Ve třetím odstavci je stanovený důležitý atribut práva na spravedlivý proces, a to princip rovnosti účastníků. Následující odstavec pak přináší právo na tlumočnicka příslušníkům etnických a národnostních menšin, aby mohli užívat svůj jazyk, a zároveň to přináší ochranu práv cizinců.³⁹

V dalším článku LZPS, čl. 38, je zakotveno několik dalších základních procesních práv, jež přinášejí procesní garanci práva na spravedlivý proces. Jedná se o princip zákonného soudce, že mu nesmí být nikdo odňat. Zákonným soudcem se podle Ústavního soudu rozumí ten, jak uvedl v nálezu ze dne 7. prosince 1995 (sp. zn. III. ÚS 90/95), kdo je jako soudce u příslušného soudu řádně ustanoven. Ve druhém odstavci je pak uveden princip veřejnosti a stanovení možnosti

³⁷ FILIP, Jan. *Ústavní právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 119 s. ISBN 978-80-210-5626-8, s. 45

³⁸ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 728-755

³⁹ DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: Úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s. r. o., 2005. 263 s. ISBN 80-7182-200-0, s. 243-244

zákonné úpravy jejího vyloučení. Dále právo každého slyšet a být slyšen, či právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, tj. přiměřená délka soudního řízení.⁴⁰

Články 39 a 40 se vztahují na řízení v trestních věcech. V čl. 39 LZPS je stanoven právní princip „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“, tedy pouze zákon určí co je trestný čin a jaký trest je možné za něj uložit. Čl. 40 odst. 1 ukládá oprávnění rozhodovat o vině a trestu výlučně soudům. Ve druhém odstavci tohoto článku je pak zakotven princip presumpce nevin, ke kterému se rovněž váže princip v pochybnostech ve prospěch (in dubio pro reo), jež se nachází v čl. 10 LZPS. V čl. 40 LZPS se dále nachází právo obviněného na obhajobu. Může se hájit sám či prostřednictvím obhájce, případně ve stanovených případech obhájce mít musí. V těchto případech je obviněnému poskytnuta právní pomoc, pokud si obhájce nezvolí sám. Rovněž je v LZPS zvlášť stanoveno právo obviněného odepřít výpověď a naopak, že takového práva nesmí být zbaven. To znamená, že může vypovídat způsobem, který pokládá za nejvhodnější. Nemusí vůbec vypovídat, či naopak se může doznat. Následně jsou v LZPS zakotveny principy jako ne bis in idem (ne dvakrát za tutéž věc) s čím tak souvisí princip res iudicata.⁴¹

2.5 Aspekty práva na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces ve své podstatě je tvořen pěti základními aspekty, na kterých celá filosofie práva na spravedlivý proces stojí. To jak podle Evropské úmluvy, tak i podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, respektive dříve i Komise pro lidská práva. On si vlastně přímo i ESLP v judikatuře⁴², stanovil za úkol, že má-li rozhodnout o napadaném řízení, na které hledí jako na celek, musí posoudit, zda bylo podle smyslu Evropské úmluvy spravedlivé. V rámci své činnosti se tak stejně jako vnitrostátní soudy zaměřuje na procesní stránku, aby proces jako celek byl čistý a jeho výsledkem bylo spravedlivé rozhodnutí. Musí tedy přezkoumat, jestli každý proces naplňuje principy spravedlnosti. Zároveň je výhodou, že základní principy uvedené

⁴⁰ FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 237 s. ISBN 80-7179-149-0, s. 196-199

⁴¹ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva – globalizace – bezpečnost*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2008. 461 s. ISBN 978-80-7380-103-8, s. 382-388

⁴² Rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělsku, 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83

v Evropské úmluvě jsou ESLP, případně i dříve EKLP, interpretovány obdobně jako interpretují vnitrostátní ústavní soudy své vlastní katalogy základní práv.⁴³

Právo na spravedlivý proces se tedy skládá z těchto základních pěti aspektů:

- právo na soud, tedy na přístup k soudu, respektive k zákonem stanovenému orgánu, který poskytuje ochranu,
- spravedlivý proces, zákonem stanovený postup,
- spravedlivé rozhodnutí,
- spravedlivé přezkoumání, efektivní náprava,
- právo na náhradu za nespravedlivé rozhodnutí.

Na tyto základní aspekty poté navazují dílčí principy, přičemž některé z nich jsou zaručeny Evropskou úmluvou, či LZPS. Jedná se o právo na nezávislý a nestranný soud, právo zákonného soudce, právo na tlumočnicka, účastnit se osobně řízení, možnost navrhnout důkazy a vyjadřovat se k nim, rovnost zbraní, samozřejmě se sem řadí přiměřená délka soudního řízení, či právo na právní pomoc. Další principy vyplývají z judikatury a to jak Ústavního soudu ČR, tak Evropského soudu pro lidská práva. Jmenovat lze zákaz libovůle a denegatio iustitiae, právo na náležité odůvodnění, opomenuté důkazy, vyhodnotit důkazy tak, aby nedošlo k velkému nesouladu mezi těmi důkazy a skutkovými zjištěními, nebo také ověřit pravost a hodnotu důkazu. Zapomenout by se nemělo samozřejmě ani na vyloučení překvapivých rozhodnutí.⁴⁴

Dále jsou stručně představeny vybrané prvky práva na spravedlivý proces. Primárně však tato práce je zaměřená na přiměřenou délku soudního řízení, respektive právem na právní pomoc (viz následující kapitoly).

2.5.1 Přístup k soudu

Mezi základy spravedlivého procesu spadá právo na přístup k soudu. Logicky to vyplývá i z povahy věci, protože bez přístupu k soudu by nemohlo dojít k soudnímu jednání, potažmo k rozhodnutí. Došlo by tak k odepření spravedlnosti (denegatio iustitiae). Povinnost zajistit přístup k soudu jak fyzickým, tak právníkům osobám náleží státu. Jedním z požadavků dotýkající se práva na přístup k soudu je právo na zákonného soudce. Dalším stejně

⁴³ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3, s. 413-414

⁴⁴ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 728

důležitým aspektem je i samotná dostupnost soudu. Ta je daná i určením velikosti soudních obvodů, jež by mělo zohledňovat počet a složení obyvatelstva. To vše má vliv i na obsazení jednotlivých soudů soudci, následně i na jejich zkušenosti, vzdělání, organizaci práce, technické vybavení, či na zajištění dostatečného pomocného aparátu. Zároveň však je dostupnost soudu některými překážkami ztěžována, byť i zákonnými, což některé osoby může limitovat. Ovšem v některých věcech jsou stanoveny možnosti, jak některé překážky odstranit. Mezi překážky snižující dostupnost soudu je možné zařadit náklady na řízení, vyloučení z pravomoci soudů, či délku promlčecích lhůt.⁴⁵

Právo na soudní ochranu je ústavně zaručeno v LZPS a jeho porušením se zabýval i několikrát ve svých judikátech Ústavní soud. Nicméně jak i uvedl ve svém nálezu (sp. zn. I. ÚS 3106/13-1) ze dne 23. října 2014, onen samotný postup ochrany soudy je upraven zákony, tedy podústavním právem, který může jistými věcmi legitimně omezit právo na spravedlivý proces. Nicméně pokud jednotlivce dodrží postup stanovený zákonnými normami a soud odmítne se jeho případem zabývat, pak již dochází k porušení práva na spravedlivý proces. Ústavní soud tak ve zmíněném nálezu uvádí, aby obecné soudy měly vstřícnější přístup k právu jednotlivce na soudní ochranu, tedy včetně aspektu přístupu k soudu, aniž by nějak zasahoval do jejich rozhodovací činnosti.

Evropský soud pro lidská práva se rovněž touto problematikou zabýval v rámci několika svých rozhodnutí. Právo na přístup k soudu považuje za základ smyslu spravedlnosti. Zároveň uvádí, že každý stát musí zajistit, aby byly splněny podmínky pro spravedlivý proces. Přitom právo na přístup k soudu je právem praktické možnosti obrátit se na soud. Ovšem také řekl, že se nejedná o absolutní právo. Lze jej tedy omezit, ale aby nebylo dotčeno právo jednotlivce na přístup k soudu a především, aby nedošlo k ohrožení podstaty práva na přístup k soudu.⁴⁶

2.5.2 Nezávislost a nestrannost

Nezávislost se dotýká jak samotných soudců, tak ale i soudů jako institucí. V rámci výkonu soudnictví je nezávislost v demokratickém státě hlavní zásadou. Nezávislost soudů v České republice pramení z Ústavy ČR. Zajišťuje nezávislost a odstup od dílčích zájmů subjektů. Aby byl soud nezávislý, musí mu náležet

⁴⁵ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 299

⁴⁶ KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 522

všechny komponenty nezávislosti. Samotnou nezávislost pak je možné rozlišovat ze čtyř pohledů. Jedná se o nezávislost osobní, která je principiálně založena na vlastním povolání soudce, jakož i jeho ustavení či nesesaditelnost atd. Dále je nezávislost organizační, která spočívá na oddělení soudů jako institucí od jiných mocí v demokratickém státě (zákonodárné a výkonné). Poté se hledí na nezávislost funkční, protože jiné orgány nemůžou a ani nemají možnost ovlivňovat soudní proces. Poslední možnost, jak hledět na nezávislost, je ekonomické hledisko. Nezávislost ekonomická spočívá na dostatku financí a nezávislosti v této oblasti na jiných subjektech.⁴⁷

Obecně však soudcovskou nezávislost je možné rozdělit do tří rovin. Zaprvé nezávislost moci soudní vůči ostatním státním mocem. Čili zákonodárná ani výkonná moc nemohou vykonávat soudnictví a naopak ani soudnictví nemůže vykonávat legislativní a výkonnou moc. Ve druhé rovině je chápána jako nezávislost jednotlivých soudů na orgánech zákonodárné a výkonné moci. Nakonec je soudcovská nezávislost vnímána jako nezávislost jednotlivých soudců při výkonu jejich funkce (rozhodování) vůči ostatním státním mocem. Soudce je tak oddělený od politické moci, je vázán pouze zákony, je nezúčastněný a neutrální vůči všem subjektům, a to i státu.⁴⁸

Co se týče požadavku na nezávislost samotných soudců, tak ten je rovněž ústavně zaručen. Zaručit ho lze na základě využití několika právních nástrojů, jako je jmenování prezidentem republiky, inkompatibilita funkce soudce s jinou funkcí, či vázanost soudců pouze zákonem a mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy ČR. K nezávislosti se dále řadí požadavky na nestrannost a nepodjatost soudců. Zároveň v rámci práva na spravedlivý proces tyto principy úzce souvisí s principem rovnosti. Soudce při výkonu svého povolání tak musí být nestranný, přičemž nestrannost soudce nesmí nikdo ohrožovat, ale nesmí být podjatý. Tím by byl dán důvod pro jeho vyloučení z rozhodování. Platí, že nemusí být zcela jisté, že soudce je podjatý. Postačuje důvodná pochybnost o nepodjatosti, která může být dána buď vztahem k projednávané věci, k dalším subjektům řízení, anebo účasti při rozhodování v předchozí fázi řízení jako celku. Nestrannost soudce se podle Evropského soudu pro lidská práva musí posuzovat jak ze subjektivního, tak objektivního hlediska. Důležité sice je subjektivní hledisko účastníka,

⁴⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 51

⁴⁸ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda: 1.díl Obecná státověda*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1998. 369 s. ISBN 80-7201-141-3, s. 316-317

ale rozhodující poté je, zda obavu účastníka lze objektivně zdůvodnit. Na nezávislost soudců je nutno hledět komplexně, tedy včetně jednotlivých složek, ale i souvislostí jako například zákonný soud, nebo veřejnost při jednání. Největší zárukou nezávislosti soudce je však samotný soudce. Ačkoliv jsou právní nástroje zajišťující nezávislost a nestrannost, nebudou však zcela efektivní, pokud každý soudce nebude sám usilovat o svoji nezávislost.⁴⁹

I přes rozdílnost vnitrostátních soudních systémů smluvních států, tak na základě Evropské úmluvy však musí splňovat tři podmínky: rozhoduje orgán zřízený zákonem, který je nezávislý a nestranný. Nezávislé a nestranné soudnictví tvoří tak naprosto základní znaky spravedlivého procesu, jak vyplývá rovněž z judikatury ESLP. Podle něj se subjektivní stránkou rozumí nestrannost jednotlivých členů soudu, která je presumována. Objektivní stránku tvoří hledisko složení a organizování soudu. Pokud jsou dány důvodné pochybnosti z této stránky, ačkoliv v rámci subjektivní stránky tu konkrétní znaky nejsou, dochází k ohrožení důvěry v soudy. Posuzování ze subjektivní stránky tak musí být subsumováno pod posuzování ze stránky objektivní. Nezávislost a nestrannost musí stavět na takovém ústavním systému, který to garantuje nejen u samotného orgánu, ale i u samotných soudců.⁵⁰

2.5.3 Zákonný soud a soudce

Princip zákonného soudu a zákonného soudce, respektive že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, pramení v České republice z LZPS. Zákaz odnětí svému zákonnému soudci je možné chápat ve třech významech. Prvním z nich je, že nikdo nemá oprávnění soudit, nemá-li tuto „licenci“ svěřenou zákonem. Zákon opravňuje výkon soudnictví pouze soudům. Evropská úmluva, k tomu i dodává požadavek na zřízení soudu zákonem. Druhý význam uvedeného principu spočívá v zákazu vzetí spravedlnosti do svých rukou a prosazovat mimo právní rámec svá náležející práva vůči těm subjektům, jež je narušují či ohrožují. Poslední význam tohoto principu již objasňuje pojem zákonný soudce.⁵¹ Zákon tak stanoví pravidla, která určí věcnou a místní příslušnost soudu. Věcně a místně příslušný soud je oprávněn ve věci rozhodnout, tedy je zákonným soudem.

⁴⁹ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 62-64

⁵⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 522

⁵¹ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 268 s. ISBN 80-7179-005-2, s. 122-124

Je ale ovšem jasné, že zákon nemůže přesně stanovit, který konkrétní soudce má v dané věci rozhodovat. Jaký soudce bude rozhodovat, se však určí podle rozvrhu práce věcně a místně příslušného soudu. Rozvrh práce je interní předpis soudu vydávaný na kalendářní rok. Toto pak splňuje požadavek na zákonného soudce, protože jsou předem přesně daná pravidla, jaký soudce bude kdy a co rozhodovat. Nedochozí tak k vybrání soudce ad hoc.⁵²

2.5.4 Princip rovnosti

Tento princip se rovněž řadí mezi základní atributy práva na spravedlivý proces. Spočívá v povinnosti soudu přistupovat stejně ke všem účastníkům řízení. Nesmí docházet k zvýhodnění, respektive ke znevýhodnění jakéhokoliv účastníka. Každému musí být dána stejná možnost uplatnit svá práva. Zároveň jejich postavení nesmí záviset na pohlaví, rase, národnosti apod. Nesmí celkově docházet k diskriminaci. Navenek se tento princip projevuje vytvářením stejných podmínek pro všechny účastníky a dotýká se tak jejich postavení a postupu řízení. Uplatňování této zásady je možné díky několika dílčím principům práva na spravedlivý proces. Zejména pomocí principu nezávislosti soudců, protože podjatí soudci musejí být z řízení vyloučeni. A rovněž i s tím souvisí právo na právní pomoc. Z toho lze vyvodit, že jednotlivé aspekty práva na spravedlivý proces jsou vzájemně propojené.⁵³

Zvláštní typ rovnosti v rámci procesu je princip označovaný jako rovnost zbraní. Tento princip spočívá v tom, že každé ze stran musí náležet stejné možnosti při hájení svých zájmů. Žádná strana tak nesmí mít jakoukoliv podstatnou výhodu v porovnání s protistranou a zároveň všechny strany mohou za stanovených podmínek uplatňovat své argumenty. Tímto se zabýval ve své judikatuře jak ESLP, tak i Ústavní soud ČR.⁵⁴

Nutno říct, že Evropský soud pro lidská práva princip rovnosti, potažmo rovnosti zbraní stanovil jako podmínku, která musí být splněna, aby proces proběhl spravedlivě. Rozšířil svojí judikaturou prvky práva na spravedlivý proces o prvek, který není výslovně uveden v čl. 6 Evropské úmluvy. Judikoval tedy, že v rámci řízení musí mít obě strany stejnou možnost podat svůj návrh na řízení,

⁵² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 52-53

⁵³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 47-48

⁵⁴ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 67

příčemž ani jedna strana nesmí být zvýhodněna, nebo naopak znevýhodněna. To platí pro celou sféru čl. 6 Evropské úmluvy. Ono v podstatě v čl. 3 EULP je zčásti rovnost upravena, nicméně dotýká se pouze trestního řízení. Podobně však musí platit princip rovnosti zbraní i v civilním řízení. Zároveň ESLP logicky uvedl, že nejsou-li strany proti sobě stojící, tak není možné mluvit o rovnosti nebo nerovnosti zbraní. V České republice je tento princip oproti uvedené mezinárodní úpravě výslovně uveden v ústavním pořádku. Ústavní soud ČR tak tento atribut spravedlivého procesu považuje za stěžejní, jak je uvedeno v nálezu ze dne 3. září 1998 (sp. zn. IV. ÚS 13/98). Tento princip se tak promítá do celé řady procesních předpisů.⁵⁵

2.5.5 Veřejnost a ústnost

Účast veřejnosti při procesu stanovuje jak Ústava ČR, tak i Evropská úmluva. Mezi atributy práva na spravedlivý proces ho řadí LZPS. Princip veřejnosti se ovšem netýká procesu ve všech jeho fázích, ale pouze jeho části – soudního jednání. Veřejnost při soudním jednání má zajišťovat jakousi dozorovou funkci a tím garantovat nezávislost, nestrannost a legální postup. Veřejnost v podstatě chrání účastníky řízení před tajnou justicí a pomáhá zachovávat důvěru k soudům. To však neznamená, že není možné přístup veřejnosti omezit, anebo úplně vyloučit. To vše je možné na základě zákona a za zákonem stanovených podmínek. V čl. 6 se tímto zabývá i Evropská úmluva. Vyloučit veřejnost je možné např. při řízení s mladistvým, nebo při ohrožení tajnosti tajných informací, či je-li to v důležitém zájmu účastníků anebo v případě mravnosti. Pokud však soud rozhodne o vyloučení veřejnosti, má právo některým jednotlivým osobám účast povolit. Soud však naopak může vyloučit jen některé osoby, aniž by vyloučil veřejnost celkově. Vyloučení veřejnosti se týká jen průběhu soudního jednání, nikoliv vyhlášení rozsudku. Ten musí být vždy vyhlášen veřejně, i když byla veřejnost předtím vyloučena. S tematikou veřejnosti při soudním jednání souvisí i pořizování mediálních záznamů a přenosů z jednání. To však upravuje zákon o soudech a soudcích.⁵⁶

S principem veřejnosti zároveň souvisí zásada ústnosti. V podstatě bez ústního jednání by nebylo prakticky možné uplatnit zásadu veřejnosti. Opakem

⁵⁵ KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 521-523

⁵⁶ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 68-69

zásady ústnosti je zásada písemnosti, kdy v současnosti se oba tyto principy místy prolínají.⁵⁷ Od principu písemnosti, tedy kdy v rámci procesu platilo, že co není v úředních spisech, tak jako není na světě, bylo upuštěno za účelem zvýšení hodnoty práva na soudní ochranu. Majoritním důvodem ovšem bylo zrychlení celého soudního procesu, protože v rámci ústního jednání je možné lépe a rychleji objasnit skutkový stav než pomocí písemných podání. Nyní je tedy podkladem pro rozhodnutí zpravidla to, co vzešlo z ústního jednání. Ovšem jak je již uvedeno, ústnost se s principem písemnosti prolíná, jelikož v podstatě většina zásadních podání k soudu jsou v písemné formě. Rozsudek, i když se veřejně vyhláší, se vyhotovuje v písemné formě. Často i samotné ústní přednesy stran se nahrazují odkázáním na dříve učiněné písemné podání. Dále se rovněž princip ústnosti neuplatní v rámci zkrácených řízení, nebo také například lze-li rozhodnout na základě písemných podání a účastníci se vzdají práva na jednání. Často se tento princip neuplatňuje ani ve správním soudnictví.⁵⁸

2.6 Právo na spravedlivý proces v judikatuře Ústavního soudu ČR

Rozhodování o porušení práva na spravedlivý proces Ústavním soudem ČR je velmi časté. Při projednávání ústavních stížností je totiž často označeno porušení jeho prvků. Je to především dáno dvěma faktory. Prvním faktorem je povaha tohoto práva. Na rozdíl od jiných práv, např. osobní svobody, či vlastnického práva, ho nelze přesněji vymezit. Navíc je i pravděpodobnost porušení některého atributu práva na spravedlivý proces o to vyšší, že celý proces, než se dostane k Ústavnímu soudu, projde několika stadii, při kterých může dojít k pochybení. Druhým faktorem je pak postup Ústavního soudu dotýkající se důvodnosti podaných ústavních stížností. V jednom kroku tohoto postupu totiž zkoumá dodržení ústavně zaručených procesních práv. Ačkoliv Ústavní soud judikuje, že co nejméně zasahuje do činnosti obecných soudů, shledá-li porušení procesních práv, je tím dán důvod pro zrušení rozhodnutí, které stěžovatel napadl. A to aniž by se dále zabýval hmotněprávním posouzením. Ovšem je nezbytné uvést, že subjekty podávající ústavní stížnost často zaměňují, respektive chybně vykládají, právo na spravedlivý proces. Buď tento princip ztotožňují s úspěchem

⁵⁷ STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 123 s. ISBN 978-80-210-5062-4, s. 27

⁵⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 45-46

ve věci, anebo pod toto právo subsumují jakékoliv porušení procesních práv, které však vyplývají z běžných zákonů nebo podzákoných právních předpisů. Ovšem, aby se Ústavní soud takovou ústavní stížností dále zabýval, musí dojít k porušení takového procesního práva, které je ústavně zaručeno, respektive vyplývá z ústavního pořádku, případně mezinárodních dokumentů, jimiž je Česká republika vázána.⁵⁹

2.7 Právo na spravedlivý proces v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Právo na spravedlivý proces vyplývá z čl. 6 Evropské úmluvy. Je v něm obsažený soubor práv a záruk v obecné rovině, čili má působnost na všechna řízení. Sama však Evropská úmluva terminologicky neužívá pojem „právo na spravedlivý proces“. Toto označení práv uvedených ve zmíněném čl. 6 přinesl Evropský soud pro lidská práva, kde v rozhodnutí Golder proti Velké Británii (1975) uvedl „right to fair trial“. V tomto rozsudku zároveň soud spojil spravedlnost procesu s nutnou garancí práva na přístup k soudu. Kdyby totiž nebyl zajištěn přístup k soudu, proces by tak ztratil svůj smysl. Význam práva na spravedlivý proces si ESLP velmi uvědomuje a zdůraznil jeho významné postavení v oblasti základních lidských práv, které jsou chráněné jako obecné právní principy. V dalším svém rozhodnutí⁶⁰ právě uvedl, že toto lidské právo má výsadní postavení v demokratické společnosti. S plynutím doby se však mění okolnosti, vše se vyvíjí a tak je nutné vše, i Evropskou úmluvu, vykládat ve smyslu současné doby. Nutno podotknout, že právě Evropská úmluva je, co se týče oblasti práva na spravedlivý proces, nadčasová.⁶¹

Přes vysokou významnost práva na spravedlivý proces zakotvený v čl. 6 Evropské úmluvy, se ovšem jedná o nejvíce porušovaný článek, jak vyplývá ze statistik rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Například v roce 2007 vydal ESLP celkem 1 349 rozsudků a v nich bylo řečeno, že došlo celkově ke 2 083 porušení práv garantovaných Evropskou úmluvou. Z těchto 2 083 porušení bylo právě 887 případů, ve kterých se jednalo o porušení čl. 6 EULP.

⁵⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 195-197

⁶⁰ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku, 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73

⁶¹ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3, s. 412

Porušení práva na spravedlivý proces se tak téměř blíží polovině (42,6 %) z celkového počtu shledaných pochybení. V předchozích letech (1999 – 2006) byl dokonce procentuální podíl nadpoloviční (61,6 %; 4 124 porušení čl. 6 EULP z celkového počtu 6 691).⁶²

⁶² KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 572

3 PŘIMĚŘENÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ V POJETÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY

Nejprve v této kapitole bude představen Ústavní soud České republiky. Tato a následující kapitola se bude zabývat pojetím přiměřené délky soudního řízení, respektive právem na právní pomoc Ústavním soudem ČR. Proto je vhodné představit tuto instituci.

3.1 Ústavní soud České republiky

Ústavní soud, jak ho známe dnes, byl zaveden Ústavou ČR. Ústavní zakotvení následně doplnil zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní soud začal reálně fungovat 15. července 1993, kdy jmenoval dvanáct z patnácti soudců tehdejší prezident ČR Václav Havel. Tenkrát ještě se souhlasem Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z důvodu, že ještě neexistoval Senát. Tehdy započala nová éra ústavního soudnictví v České republice. Dodnes ji zatím rozlišujeme na etapu za předsedy Zdeňka Kesslera a etapu za předsedy Pavla Rychetského – současného předsedy.⁶³

Ústavní soud, který stojí mimo soustavu obecných soudů, sídlí v Brně a je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Chrání ústavnost, základní práva a svobody, která především plynou z Ústavy a Listiny základních práv a svobod. Do rámce jeho kompetencí rovněž spadají i některá rozhodování, která se dotýkají volebního práva, nebo také posuzování souladu mezinárodních smluv s Ústavou ČR ještě před jejich ratifikací. Ústavní soud se skládá z 15 soudců, které jmenuje prezident se souhlasem Senátu na 10 let (je možné opakovat mandát, není možné je odvolat s výjimkou případu kárného provinění, roční neúčasti na jednání nebo neslučitelnosti funkcí). Prezident republiky rovněž z řad ústavních soudců jmenuje předsedu a dva místopředsedy. Soudcem se však může stát pouze občan České republiky, který je bezúhonný, dosáhl věku alespoň 40 let, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl alespoň 10 let činný v některém právnickém povolání. Funkce soudce Ústavního soudu je inkompatibilní s funkcí

⁶³ *Historie ústavního soudnictví*. [online]. 2014 [cit. 18. 11. 2014] Ústavní soud. Dostupné z WWW: <<http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>>

prezidenta státu, člena Parlamentu, jinou funkcí ve veřejné správě či jinou placenou funkcí nebo výdělečnou činností⁶⁴. Také nesmějí být členové politické strany nebo hnutí. Zároveň mají soudci imunitu a není je tak možné trestně stíhat bez souhlasu Senátu. Navíc je lze zadržet pouze, jsou-li dopadeni přímo při spáchání trestného činu, nebo bezprostředně poté.⁶⁵

Co je v pravomoci rozhodování Ústavního soudu se nalézá v čl. 87 Ústavy ČR. Ústavní soud rozhoduje buď v senátech (čtyři tříčlenné senáty) či v plénu (kompletní složení ústavního soudu). Něco však může rozhodnout i jednotlivý soudce (některá procesní rozhodnutí). Obecně platí, že nejzásadnější věci soud rozhoduje v plénu, které je schopné se usnášet, pokud je přítomno aspoň 10 soudců. Jedná se kupříkladu o záležitosti týkající se zrušení právních předpisů, ústavní žaloby Senátu na prezidenta republiky, či kompetenční spory. Jiné, méně zásadní věci, tak rozhodují tříčlenné senáty s konečnou platností. To platí pro většinu ústavních stížností. Pro všechna rozhodnutí Ústavního soudu platí, že jsou konečná a není možné se proti nim dále odvolat. Rozhodnutí se rozlišují na nálezy a usnesení. Nálezy jsou rozhodnutí ve věci samé, v ostatních věcech se jedná o usnesení. Z nálezů jsou důležitá odůvodnění, která mohou obsahovat i vyjádření k významným právním otázkám. Nutno uvést, že vykonatelná rozhodnutí jsou závazná pro všechny orgány a osoby. Což znamená, že i když nemáme v České republice obecně precedenty jako prameny práva, v tomto případě se s těmito vykonatelnými rozhodnutími jako s precedenty zachází a považují se za pramen práva.⁶⁶

3.2 Přiměřená délka soudního řízení

Přiměřená délka soudního řízení je asi nejproblematictější otázka týkající se realizace práva na spravedlivý proces. Není prakticky možné určit, jak by dané konkrétní řízení mělo vlastně trvat. Rychlost řízení se odvíjí od složitosti a obtížnosti projednávané věci, což je případ od případu odlišné. Procesní předpisy samozřejmě některé lhůty stanovují, případně české právo zná i lhůty soudcovské, které určuje sám soudce. Nesmí však ji určovat na základě libovůle,

⁶⁴ Platí výjimky, např. pedagogická činnost

⁶⁵ DOSTÁL, Martin. *Ústavní soud České republiky v letech 1993-2000: podstata ústavního soudnictví, procesní úprava, základní ústavněprávní doktríny a významné judikáty prvního Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, 157 s. ISBN 80-7201-462-5, s. 25-33

⁶⁶ *Postavení a pravomoci Ústavního soudu*. [online]. 2014 [cit. 18. 11. 2014] Ústavní soud. Dostupné z WWW: <<http://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci/>>

ale v mezích právní úpravy. Nicméně nelze stanovit jednu lhůtu pro všechny případy, ve které musí soud věc rozhodnout. Předpokládá se, že projednání věci by mělo trvat přiměřenou dobu. Ta je však závislá na složitosti konkrétního případu, jednání účastníků, případně zástupců, ale i státních orgánů a soudů. Z povahy věci logicky platí přísnější podmínky pro řízení v trestních věcech. Zejména pokud se obviněný nachází ve vazbě. Samozřejmostí je také speciální přístup k věcem týkajících se nezletilých a dětí, respektive záležitostí dopadajících na rodinu, zejména dopadající na rodičovská práva.⁶⁷

Požadavek na přiměřenou délku soudního řízení se odráží rovněž v zásadě rychlosti a hospodárnosti. Soudní řízení by mělo být co nejrychlejší, tj. aby nedocházelo k průtahům a tím analogicky i ke vzniku nadbytečných nákladů. Zdlouhavé řízení snižuje účinnost ochrany narušeným právům. Samozřejmě, že uvedený princip rychlosti a hospodárnosti nedopadá ve svém důsledku pouze na soud, ale zahrnuje požadavek na dostatečnou spolupráci samotných účastníků. Rychlé rozhodnutí ve věci by mělo být i v zájmu všech, či alespoň jednoho z účastníků. Ačkoliv jsou soudy v současnosti přetížené a musejí vyřešit vysoký počet případů⁶⁸, nelze tím odůvodnit průtahy.⁶⁹

Právě podle judikatury Ústavního soudu⁷⁰ je povinností státu zorganizovat soudnictví tak, aby ústavně zakotvené principy soudnictví byly dodržovány, přičemž objeví-li se nedostatky, nemůžou na ně doplatit občané.⁷¹ Jejich očekávání na soudní ochranu poskytnutou v přiměřené době má být respektováno a naplněno. Na státu tak leží břemeno zajištění soudní ochrany dostatečně účinné, aby v rámci jejího výkonu nedocházelo k průtahům v řízení. Stát se sám musí vypořádat s tím, jakým způsobem provede vhodné zabezpečení soudnictví, aby bylo při poskytování ochrany právům natolik efektivní, že ve věcech bude rozhodnuto v přiměřené lhůtě.

Zároveň účelem práva na projednání věci v přiměřené délce je zachování právní jistoty u osob domáhající se soudní ochrany svých práv. Pouhé projednání věci nemá za následek odstranění právní nejistoty takových osob, takový účinek má až právě samotné rozhodnutí. Aby tak byl splněn účel principu práva

⁶⁷ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 301

⁶⁸ V poměru na počet soudců

⁶⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 50

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94

⁷¹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. IV. ÚS 358/98 a Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2002, sp. zn. I. ÚS 663/01

na projednání věci bez zbytečných průtahů, musí dojít k vydání právoplatného rozhodnutí v přiměřené době, samozřejmě nikoliv přesně číselně vyjádřené.⁷² S tímto se ztotožnil i Ústavní soud, když uvedl⁷³, že právo na projednání věci bez zbytečných průtahů částečně podmiňuje vnímání právní jistoty. Dodržování tohoto práva posiluje důvěru v soudnictví.

Na posouzení přiměřené délky řízení se podílí tři faktory – postup soudu, postup účastníků a složitost případu. Poměřují se s absolutní délkou soudního řízení, ale i významem pro stěžovatele.⁷⁴

Za nejproblematičtější považují vliv chování účastníků na délku řízení. Ač sice autoři odborné literatury obecně uvádí, že je v zájmu samotných účastníků projednat věc bez zbytečných průtahů, reálně tomu vždy tak není.

3.3 Ústavní zaručení a problematika přiměřené délky soudního řízení

Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů je zakotveno v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. V praxi je v podstatě jedno, jestli je spravedlnost opožděná nebo odmítnutá, proto LZPS stanovuje i výslovně právo na přiměřenou délku soudního řízení. Respektive doslovně je v LZPS zakotveno „bez zbytečných průtahů“, což je právě proti znění čl. 6 Evropské úmluvy posun⁷⁵. Skončení věci v přiměřené lhůtě totiž není zcela závislé na postupu soudu, ale je ovlivněno i dalšími faktory. Jedná se právě o spolupráci účastníků a složitost případu. Při použití termínu „průtah“ je však kladen důraz na to, aby mezi jednotlivými úkony soudu nedocházelo k průtahům, tedy k nepřiměřeně dlouhým časovým úsekům mezi nimi. Negativem terminologického spojení užitého v LZPS ovšem je rozkládání činností a tím pádem možnost přesunutí cíle, respektive pozornosti na dílčí kroky a odklonění se od základního cíle – rozhodnutí ve věci.⁷⁶ Zároveň mi osobně přijde vhodnější terminologie užitá EULP. Sice následně je jednodušší posoudit, zda došlo k průtahům mezi

⁷² ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 150

⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2004, sp. zn. IV. ÚS 475/03

⁷⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 50-51

⁷⁵ V ní je právě uvedeno „v přiměřené lhůtě“

⁷⁶ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 795

jednotlivými úkony, ale podle teorie není nutné hodně zohledňovat chování účastníků. Jenže jejich chování však může mít významný dopad na celkovou délku řízení. Proto se domnívám, že z praktického a právě ani z teoretického hlediska není vhodné jakkoliv ubírat na váze vliv jejich chování. Byť jen lehce.

Nicméně problematiku délky soudního řízení v praxi nelze spatřovat v užití formulaci LZPS. Ono ukončení soudního řízení v přiměřené době se nedaří ve většině evropských států. I sám Evropský soud pro lidská práva se potýká s problémem délky soudního řízení. Bohužel naprosto funkční mechanismy pro zkrácení délky řízení zatím nebyly vymyšleny a praktikovány. Některé existující mechanismy nejsou funkční a možná právě vedly k přemístění cíle. Ani dále zmíněný §174a zákona o soudech a soudcích, který stanovuje právo účastníka podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu, v praxi výrazně nezkrátil délku soudního řízení. Ale přesto soudnictví svoji výkonnost zvýšilo a to o zabývání se těmito návrhy. Jádrem problému je zřejmě v nedostatečné schopnosti soudů vyřizovat na ně se valící množství věcí. Proto se může zdát ustanovení o návrhu na určení lhůty kontraproduktivní v tom, že soudní agendu o to více zatěžuje a zaměřuje jejich pozornost na rozhodnutí o tomto návrhu, místo rozhodování o konkrétních případech. Podobně to může být i s právem na odškodnění za újmu způsobenou nepřiměřenou délkou soudního řízení, jak právně upravuje zákon č. 82/1998 Sb. Na druhou stranu se kloním k tomu, že mají podpurný efekt a cílem je motivovat orgány veřejné moci projednávat věci bez zbytečných průtahů. Dalším významem je pak ochrana účastníků, kteří se domáhají svého subjektivního práva, případně jim náležejícího odškodnění za to, že se toho práva nemohli vlastní vinou domoci včas. Za řešení zkrácení délky procesu, bych považoval zvýšení počtu soudců a administrativních pracovníků soudu, i když by se zvýšily náklady na soudnictví. Jiné řešení by se podle literatury zakládalo na zjednodušení procesních postupů, omezení počtu případů, zvýšení motivací zúčastněných osob anebo kombinací těchto možností. Sice by takové řešení mohlo být úspornější než zvýšení počtu zaměstnanců, ale na druhou stranu by mohlo být složitější. Problém lze totiž spatřit v takové motivaci aktivních účastníků, aby neměli skutečný, byť dílčí, úspěch ve věci z důvodu protahování projednávané věci. Samozřejmě se nemusí se jednat přímo o účastníky jako strany. Ústavní soud se zabýval i protahováním věci ze strany soudů. V usnesení ze dne 15. ledna 2008 (sp. zn. IV. ÚS 2981/07-1) uvedl, že je i velmi nebezpečné, aby se soudci zbavovali svých případů tím, že je přestanou

po dobu několika let řešit. Soudce de facto tímto jednáním odepírá účastníkovi spravedlnost a je na místě, aby čelil kárnému řízení. V tom by se pak primárně mělo řešit, zda vůbec má být soudcem takový člověk, který v podstatě nechce soudit. Opakem pro změnu je, když účastník bude schválně protahovat řízení využíváním procesních prostředků, ačkoliv jdou proti smyslu rychlému vyřízení věci. Jak uvedl Ústavní soud v usnesení ze dne 8. června 2004 (sp. zn. I. ÚS 315/03), jedná se například o opakované vznášení námítky podjatosti soudce, či jiné opakované návrhy, které následně působí dysfunkčně.⁷⁷ Nicméně jsem toho názoru, že protahování řízení účastníkem musí být posuzováno s citem a řádnou péčí. Nesmělo by dojít právě k tomu, aby účastník byl jakkoliv sankciován za využívání svých procesních práv, když by se důvodně domníval, že jeho podniknuté kroky jsou pro něj ty nejlepší, ač ve skutečnosti by byly proti smyslu rychlého projednání.

Právo na přiměřenou délku soudního řízení je zaručeno rovněž běžnými zákony. Mezi zákonné prameny se řadí zákon o soudech a soudcích, ve kterém se nalézá ustanovení garantující právo na projednání věci, ale i rozhodnutí ve věci bez zbytečných průtahů (§ 5 odst. 2). Dále je tento princip práva na spravedlivý proces stanoven i v trestním řádu a občanském soudním řádu.⁷⁸

3.4 Podmínky pro posouzení přiměřené délky Ústavním soudem ČR

Před podáním ústavní stížnosti je nutné nejdříve využít všechny zákonné možnosti vedoucí k odstranění vzniklých průtahů řízení. Pokud by tyto možnosti nebyly využity, Ústavní soud by takovou stížnost označil za nepřijatelnou a odmítl by jí. V usneseních⁷⁹ tak odmítl ústavní stížnosti, protože stěžovatelé nevyužili zákonnou možnost podat stížnost k soudu, u kterého probíhalo řízení, proti průtahům v řízení.⁸⁰ Takováto stížnost je jakýsi poslední zákonný prostředek sloužící k ochraně práva na přiměřenou délku soudního řízení a její smysl hodnotím pozitivně. Stížnost bude rychleji projednána než ústavní stížnost a přeci

⁷⁷ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 795-796

⁷⁸ KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavního práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 520

⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. III. ÚS 169/96 a Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 228/2000

⁸⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2002, sp. zn. I. ÚS 663/01

i jen samotné její podání může „popostrčit“ soud, aby jednal. Ačkoliv ve zmíněných usneseních Ústavní soud odkázal na ještě tehdy platný právní předpis – zákon č. 436/1991 Sb., v současnosti je jeho znění prakticky převzato do zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Ten v § 164 stanovuje možnost obrátit se na soud se stížností dotýkající se nepřiměřené délky soudního řízení. Stížnost je možné adresovat předsedovi i místopředsedovi soudu, u kterého k průtahům při vyřizování dané věci dochází. Nicméně není-li podaná u příslušného orgánu, je povinností takového orgánu postoupit stížnost příslušnému orgánu. Zákon zároveň stanovuje lhůtu pro vyřízení podané stížnosti. Právě v případě stížnosti na průtahy v řízení, je daná zákonná lhůta 1 měsíc, počítaná od data doručení příslušnému orgánu. V zákoně o soudech a soudcích je rovněž zakotveno v § 174a právo účastníka na stanovení lhůty k provedení toho úkonu, u kterého podle něj dochází k průtahům. Důvodem pro zakotvení § 174a do českého právního řádu byl požadavek Evropské unie na konkrétní právní úpravu toho, jakým způsobem se může účastník domoci práva na přiměřenou délku soudního řízení bez neodůvodněných průtahů.⁸¹ Zákon nepodmiňuje k podání návrhu účastníka na určení lhůty dřívější podání stížnosti podle § 164. Pokud ovšem účastník podává tento návrh, musí v něm jednoznačně určit daný úkon. O návrhu rozhoduje příslušný soud, kterému je povinen ho doručit do 5 dnů soud, u nějž byl návrh podán. Což je ten soud, u kterého podle účastníka dochází k průtahům. Příslušný soud posléze rozhodne do 20 pracovních dnů od doby, kdy mu byl návrh postoupen. Cílem tohoto návrhu účastníka je to, aby nejbližší soud vyššího stupně stanovil napadanému soudu lhůtu k provedení úkonů, ve kterých dochází k průtahům.⁸²

3.5 Rozhodování Ústavního soudu ČR týkající se přiměřené délky soudního řízení

Průtahy v řízení jsou z povahy věci nežádoucí. Bohužel v současné době se jedná o docela významný problém našeho soudnictví, zejména objevující se u činnosti obecných soudů. S tímto nešvarem se tak Ústavní soud při zabývání se ústavních stížností musel nemálo krát zabývat. Ačkoliv nejsou získaná přesná

⁸¹ KOČOUREK, Jiří, ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 621 s. ISBN 80-7179-761-8, s. 367-375

⁸² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 72

statistická data, jsou právě průtahy v řízení zřejmě nejčastějším důvodem podání ústavní stížnosti na základě zásahu do ústavně zaručených práv subsumovaným pod „jiný zásah orgánu veřejné moci“.⁸³

Zcela zásadní je posouzení, kdy je délka soudního řízení ještě přiměřená a naopak kdy je hranice přiměřenosti překročena, čili řízení trvá nepřiměřeně dlouho. Požadavek přiměřenosti musí být ovšem v souladu s principem spravedlnosti. Pokud by bylo řízení uspěchané a až moc rychlé, mohlo by pro změnu dojít k porušení tohoto zřejmě nadřazeného principu.⁸⁴

Významným rozhodnutím vyjadřující názor Ústavního soudu na posuzování průtahu v řízení je náleze ze dne 30. listopadu 2005 (sp. zn. IV. ÚS 392/05). Judikoval, že není rozhodující, jestli jsou průtahy způsobeny subjektivním nebo objektivním faktorem, či právní úpravou zabývající se organizací soudnictví anebo v nedostatku administrativního, případně technického zabezpečení soudů. Za nerozhodující subjektivní a objektivní faktory se považují takové, které stojí na straně soudu. V případě subjektivního to může být například netečnost soudce. Objektivní pro změnu spočívají ve vysokém počtu napadnutých věcí. Z těchto důvodů pak není důležité, jestli za průtahy v řízení může částečně soudce (subjektivním chováním), anebo jestli jsou způsobeny objektivně s přihlédnutím k takovým okolnostem, které bezprostředně nejsou odvislé od konkrétního jednání daného soudce. Je nutné pro posouzení průtahů zjistit, zda vzniklé průtahy jsou díky jednání subjektů stojících na straně státní moci nebo jestli k nim došlo na základě jednání účastníků řízení. K průtahům řízení může dokonce přispět i samotný stěžovatel. Ústavní soud tak zcela správně klade důraz na zjištění, jestli za průtahy v řízení je vinen svým postupem stát, anebo právě účastníci řízení. Mezi základní kritéria posouzení průtahů v řízení, respektive přiměřené délky soudního řízení zařadil, objektivní složitost dané konkrétní věci, následně jednání soudu a chování samotných účastníků řízení. Za základní kritérium ještě označil to, „*co bylo při sporu stěžovatele v sázce*“.

V jiném případě Ústavní soud vydal náleze⁸⁵ dotýkající se kritéria „přiměřené lhůty“. Toto kritérium označil za subjektivní pojem a liší se případ od případu, protože povaha každé věci je individuální. Ve zmíněném nálezu se

⁸³ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 146

⁸⁴ NEZDAŘIL, Aleš. *Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení*. [online]. 22. 11. 2006 [cit. 1. 2. 2015] Právní rádce. Dostupné z WWW <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-19808100-moznosti-obrany-proti-prutahum-v-soudnim-rizeni>>

⁸⁵ Náleze Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 599/2000

zároveň vyjádřil ke konkrétní lhůtě, která by měla být přiměřená. V případě výkonu rozhodnutí v právní moci, které má spočívat v prodeji movité věci⁸⁶, se zcela ztotožňuji s tím, že lhůta tří let uplynutá od nařízení výkonu rozhodnutí je zcela jistě nepřiměřená. Přičemž během této lhůty soud neučinil žádný jiný úkon. Znovu Ústavní soud uvedl, že je na státu, aby dokázal zajistit dostatečný počet personálu, který bude zvládat projednávat věci v přiměřené lhůtě.

Jinde⁸⁷ Ústavní soudu pro změnu stanovil, že již více než dva a půl roku⁸⁸, během kterých nebyl proveden žádný úkon, je důvodem, při kterém jsou prokázány průtahy v řízení. Zároveň jednání bylo nařízeno, až když byl urgován předseda soudu. Znovu Ústavní soud vyjádřil názor, že nelze alespoň v této věci omluvit vzniklé průtahy přetížeností soudu. Prostě občané, zajisté zcela správně, nemohou být poškození nepřiměřenou délkou soudního řízení z důvodu nedostatečného technicko- organizačního zabezpečení státních orgánů. Dochází tím právě k oslabení právní jistoty a zároveň ke snížení důvěry v efektivní soudní ochranu.

Lze shrnout, že v různých případech shledal Ústavní soud jinou délku řízení za nepřiměřeně dlouhou. Různě tak označil za protiústavní délku doby rozhodování obecných soudů. Přičemž rozhodují-li nepřiměřeně dlouho, hodnotí to jako jiný zásah orgánu veřejné moci. Například, dle mého názoru správně, shledal⁸⁹ za zcela nepřiměřenou dobu více než 4 let, při které soud nenařídil jednání a zároveň 3 roky neučinil ani jeden úkon ve věci. Jinde⁹⁰ zase za nepřiměřeně dlouhou dobu považoval dobu 5 let, v rámci které soud opět neprovedl žádné, ani dílčí úkony, jež by směřovaly k vydání rozhodnutí. V tomto případě však nespolupracovala jedna ze stran – žalobce, ač si poté stěžoval. Zde však Ústavní soud dospěl k závěru, že nedostatek součinnosti ze strany účastníka stejně není dostatečným důvodem, aby se soud zbavil povinnosti projednat věc a rozhodnout co nejrychleji. V dalším případě⁹¹ označil za porušení ústavně zaručeného práva na projednání věci bez zbytečných průtahů postup

⁸⁶ V tomto případě se movitou věcí rozumělo vozidlo

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 1999, sp. zn. I. ÚS 209/98

⁸⁸ Jednalo se o případ zaplacení částky 47 764 Kč z titulu náhrady ztráty na výdělků způsobené nemocí z povolání

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. IV. ÚS 358/98

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2000, sp. zn. II. ÚS 342/99

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 1999, sp. zn. I. ÚS 209/98

soudu, když ve věci, o které bylo již jednáno⁹², neučinil po dobu více než 2 a půl roku ve věci žádný úkon.⁹³

Významný je rovněž nález ze dne 10. července 1997 (sp. zn. III. ÚS 70/97) týkající rozhodování o ústavních stížnostech směřujících proti průtahům v řízení. Obecně v rámci řízení o ústavních stížnostech, které směřují proti rozhodnutím, má Ústavní soud postavení kasačního soudu. Nicméně má-li projednat ústavní stížnost, která žádá zrušení pravomocného rozhodnutí z důvodu nepřiměřené délky soudního řízení, prozkoumá, zda došlo k porušení i dalších principů řádného procesu, případně zda měly průtahy vliv na aplikaci hmotných ústavních práv. Pouhé průtahy v řízení však nejsou dostatečným důvodem, aby Ústavní soud vydal kasační nález. To však nebrání tomu, aby vyslovil jejich existenci. Ovšem je vhodné, aby i Ústavní soud při zastávání takového právního názoru vždy zohlednil, zda rozhodnutí vydané v řízení, ve kterém vznikly průtahy, je vždy s ohledem na pozdější vydání spravedlivé, byť by nedošlo ke změně aplikace hmotných práv.

Nicméně Ústavní soud se stížnostmi na průtahy v řízení nevypořádává vždy naprosto stejně a jeho judikatura není úplně jednotná. Respektive pokud se zaměříme na výrokovou část jeho rozhodnutí v případech, kdy považuje ústavní stížnost za důvodnou. Jednou pouze výrokem určí, aby obecný soud pouze nepokračoval v průtazích, respektive zakazuje pokračování v průtazích⁹⁴, jindy pro změnu se ve výrokové části nezúží jen na konstatování zákazu, ale uloží obecnému soudu, aby nepokračoval v průtazích a začal ve věci jednat.⁹⁵ Také je možné nalézt případ⁹⁶, kde zase jen uvedl, aby soud „neprodleně jednal“, nikoliv už „nepokračoval v průtazích“. Ve své podstatě by mělo být jedno, jestli Ústavní soud pouze vysloví zákaz, anebo přikáže obecnému soudu neprotahovat řízení a začít jednat. Nicméně v právní úpravě vztahující se k těmto věcem je stanovena v § 82, odst. 3, písm. b) zákona o Ústavním soudu povinnost Ústavnímu soudu zakázat orgánu v dalším porušování stěžovatelova práva a přikázat mu, je-li to možné, obnovit stav před porušením. Jako více odpovídající dikci zákona přesto uvádí doc. V. Šimíček, že více vyhovuje pouze vyslovení zákazu pokračování

⁹² Přečtení žaloby, výslech účastníků atd.

⁹³ NEZDAŘIL, Aleš. *Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení*. [online]. 22. 11. 2006 [cit. 1. 2. 2015] Právní rádce. Dostupné z WWW <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-19808100-moznosti-obrany-proti-prutahum-v-soudnim-rizeni>>

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. I. ÚS 313/97

⁹⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 1996, sp. zn. I. ÚS 5/96 a Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 1997, sp. zn. I. ÚS 272/96

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 1999, sp. zn. I. ÚS 209/98

v průtazích. Dále je uvedeno, že by to bylo vhodnější z toho důvodu, aby obecné soudy po vydání nálezu zcela danou věc neupřednostnily vůči ostatním projednávaným případům. Ústavní soud by tak v podstatě měl pouze apelovat, aby nedocházelo k nedůvodným průtahům v řízení, za předpokladu neohrožení dalších věcí. Osobně se přikláním k tomu, aby Ústavní soud zůstal u vyslovení zákazu a zároveň vyslovení příkazu konání. Proti argumentu, že by mohl soud věc zcela upřednostnit na úkor ostatních, bych tvrdil, že je nutné posoudit, zda právě z důvodu projednání těch jiných případů nedošlo k protahování toho konkrétního řízení. Ovšem často dochází k tomu, že podá-li stěžovatel ústavní stížnost na průtahy v řízení, obecný soud začne v dané věci jednat a rozhodne ještě před projednáním případu Ústavním soudem. Ale dojde-li k těmto případům, není vždy judikatura Ústavního soudu zcela jednotná, jak uvádí doc. V. Šimíček. Čili se různě řeší otázka, jak má vlastně v těchto případech při rozhodování o ústavní stížnosti postupovat. V některých případech zakáže pokračovat v průtazích, ačkoliv bylo v mezidobí vydáno rozhodnutí. Jindy takovou ústavní stížnost zamítne jako nedůvodnou, což je zajisté vhodnější. V jiném případě⁹⁷ pro změnu Ústavní soud uznal stěžovatelovy námitky ohledně průtahů v řízení a konstatoval, že byly opodstatněné. Nicméně v nálezu ústavní stížnost zamítl, protože nemohl zrušit rozhodnutí soudu, když původní návrhy byly podány opožděně. Přesto však Ústavní soud judikoval, že ani v takových případech nesmějí soudy protahovat řízení.⁹⁸

3.6 Odškodnění za nepřiměřenou délku soudního řízení

Účastníci řízení, při kterých došlo k průtahům, však mají nárok na odškodnění podle zákona č. 82/1998 Sb. Zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu by českými obecnými soudy mělo být přiznáno alespoň v přiměřené výši, které na základě Evropské úmluvy přiznává Evropský soud pro lidská práva. To uvedl Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 9. prosince 2010 (sp. zn. III. ÚS 1320/10-1) rovněž s tím, že neodpovídá-li přiznaná částka za každý rok průtahů výši 1 000 až 1 500 eur, nejedná se o porušení ústavnosti. Jako klíčový při určení výše zadostiučinění je nutné považovat význam předmětu konkrétního řízení pro poškozeného, jak to správně zohledňují zajisté i soudy.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. IV. ÚS 628/03

⁹⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 148-150

Při rozhodování o zadostiučinění a určení jeho výše za způsobenou nemajetkovou újmu je nutné vzít v potaz i samotnou délku řízení o jeho přiznání. Takový je rovněž i právní názor Ústavního soudu⁹⁹.

Z logiky věci vyplývá, že nejdříve je nutné se zabývat tím, zda na základě nepřiměřené délky řízení vůbec vznikla účastníkovi újma. Shledá-li se, že v daném případě nepřiměřenou délkou řízení nebyla způsobena újma, musí být odůvodnění natolik dostatečné, aby byl takový legitimní závěr jasně patrný. Ovšem téměř vždy nepřiměřeně dlouhé řízení způsobí účastníkovi újmu a opačné případy budou jen ojedinělé. To také Ústavní soud uvádí¹⁰⁰.

3.7 Přiměřená délka procesu v trestních věcech

Specificky je třeba hledět na problematiku průtahů v řízení v trestních věcech. Je totiž známo, že použití trestních předpisů na konkrétní jednání má být až ultima ratio. Zároveň při trestání dochází k omezení svobody jednotlivce, či jinak je zasaženo do jeho práv. To však může být pouze za splnění požadavku zjištění viny pachatele bez důvodných pochybností.

Samotné „zjišťování“, aby bylo důkladné a vše prošetřilo, může právě trvat určitou dobu. Pak se ale nabízí otázka, jaký má význam potrestání pachatele s ohledem na délku celého řízení. I podle trestního řádu musí orgány činné v trestním řízení¹⁰¹ projednat všechny případy pokud možno co nejrychleji. Zároveň trestní řád stanovuje některé lhůty, ve kterých se musí o určitých právních institutech rozhodnout (např. vazba).¹⁰²

I v případě trestních věcí Ústavní soud v nálezu ze dne 22. března 1995 (sp. zn. IV. ÚS 173/94) judikoval, že nedostatek personálu není dostatečný důvod, aby trestní proces neproběhl v přiměřené lhůtě. A případ, kterého se nálezy týkal, nebyl nijak složitý. Navíc trestní řízení probíhalo vůči mladistvému po dobu 4 let, což podle Ústavního soudu nebylo přiměřené. Zároveň taková délka byla zčásti způsobena absolutní nečinností orgánů činných v trestním řízení. V dalším rozhodnutí¹⁰³ za nepřiměřeně dlouhou dobu Ústavní soud prohlásil 9 let, co trvalo přípravné řízení.

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 562/11-1

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1536/11-2

¹⁰¹ Mezi orgány činné v trestním řízení se řadí i soud

¹⁰² FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 237 s. ISBN 80-7179-149-0, s. 200

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2004, sp. zn. III. ÚS 529/03

Zvláště při trestním řízení nelze ospravedlnit průtahy v řízení, aby na ně doplácel jednotlivec, byť jsou pro orgány činné v trestním řízení jakkoliv složité, nové a těžce hodnotitelné, jak judikoval Ústavní soud v nálezu ze dne 8. června 2010 (sp. zn. I. ÚS 2859/09-1). Nicméně takový názor Ústavního soudu nemusí být vždy zcela šťastný. Mohlo by docházet k tomu, že orgány činné v trestním řízení se budou snažit i složité věci projednat co nejrychleji i na úkor správného řešení. Sice je pravidlo, že rychlost nesmí být na úkor správnosti. Nicméně ve skutečnosti tomu tak být nemusí a může dojít k pochybení. Například se zbytečně pustí vinný člověk, či naopak hůře bude potrestán nevinný. Ústavní soud však správně zdůraznil to, že trestní řízení je specifické v tom, že „negativně ovlivňuje osobní život“ obviněného.

Ukládáním nepodmíněného trestu a nepřiměřené délky řízení se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 31. března 2005 (sp. zn. I. ÚS 554/04). Je nutné prozkoumat, zda uložení takového trestu je přiměřené s ohledem na délku řízení. Délka řízení by se měla promítnout do ukládaného trestu, případně jeho rozsahu.

Závěrem k průtahům řízení, nejen v trestních věcech, ale obecně, je však nezbytné uvést, že dlouhá doba řízení není nešvarem jen obecných soudů, ale i Ústavní soud má problémy s přetížeností, což se promítá do délky řízení. Je to způsobeno především vysokým nárůstem ústavních stížností.¹⁰⁴

¹⁰⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 157-158

4 PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC V POJETÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY

Právo na právní pomoc jakožto jeden z atributů práva na spravedlivý proces náleží každému účastníkovi soudního řízení. Ve své podstatě jde o poskytnutí kvalifikované služby účastníkovi právním odborníkem, čímž je povětšinou advokát. Účastníci soudního řízení mají zaručené právo zvolit si svého právního zástupce, který bude za ně před soudem vystupovat. Právnímu zástupci ovšem z tohoto smluvního vztahu vznikají nejen práva, ale i povinnosti. Jedná se například o účast na řízení, jednání jménem svého klienta, právo podávat návrhy, sepisovat listiny a také samozřejmě radit zastoupenému. Právo na právní pomoc má i svoji speciální formu a tou je právo na obhajobu. Podstatou práva na obhajobu v trestním řízení je zajistit obviněnému, respektive obžalovanému se kvalifikovaně hájit vůči vznesenému obvinění, přičemž k tomu poslouží všechny dostupné a právem přiznané prostředky. Obhájce se v rámci řízení snaží zpochybnit navržené, či provedené důkazy, dále předkládá (má právo) důkazy ve prospěch hájené osoby, případně skutečnosti, které má soud posoudit. Obhájce rovněž musí dbát na to, aby nebylo obviněnému odepřeno jakékoliv mu náležející právo a také, aby se rozsudek zakládal na prokázaných skutečnostech. Trestní řád zároveň stanovuje i nutnou obhajobu, a pokud si obviněný nezvolí vlastního obhájce, bude mu ustanoven. Stát tak projevuje svůj zájem i povinnost zajištění práva na obhajobu. Osoby, které si nemohou obhajobu dovolit, mají pro změnu nárok za stanovených podmínek na bezplatnou obhajobu.¹⁰⁵

Právo na právní pomoc náleží fyzickým a právnickým osobám, respektive občanům České republiky, ale i cizincům, případně bezdomovcům (apatridům). Náleží i takovým osobám, které nejsou schopné se smluvně domluvit s kvalifikovaným právním poradcem. Jedná se tedy například o chudé, či duševně postižené, nemocné, případně jinak sociálně zranitelné osoby. Ani tyto vlastnosti nesmějí být takovým osobám k neprospěchu. Žádné osobě nesmí být odepřeno právo na přístup k soudu, chtějí-li se domoci svých práv. Nebylo by to dodrženo, odporovalo by to i principu rovnosti všech lidí, jak stanovuje čl. 1 Listiny základních práv a svobod. Zároveň je zcela logické, že chudé osoby těžce najdou

¹⁰⁵ KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967, s. 301

finanční prostředky pro uhrazení soudních poplatků a už vůbec ne na provizi, která by náležela advokátovi za jeho právní služby. Dále je možné vyslovit i premisu, že osoby s takovými vlastnostmi nebudou mít schopnost efektivně hájit své zájmy a uplatňovat svá práva natolik dobře, aby docílili rozsudku spravedlivého, respektive pro ně příznivého. Proto je nutné, aby v určitých případech zajistil právo na právní pomoc stát.¹⁰⁶

Právo na právní pomoc, stejně jako poplatky spojené s užitím justice, tedy soudní ochrany, není ve všech evropských státech pojaté stejně a je i jinak realizováno. Ani poplatky nejsou jednotné – někde nejsou vůbec, jinde jsou pro změnu vyšší. Nicméně právo na právní pomoc spolu s poplatky za soudní řízení, respektive i možnosti jejich prominutí, tvoří předpoklad přístupu k soudu.¹⁰⁷

4.1 Smysl práva na právní pomoc

Smyslem práva na právní pomoc je, aby se účastníci řízení mohli efektivně domáhat svých práv. I podle judikatury Ústavního soudu¹⁰⁸ je zájem při realizaci práva na právní pomoc poskytnout dostatečně kvalifikovanou právní pomoc profesionálem, zejména advokátem. Zároveň ochránit jednotlivce před nekvalifikovaným právním zastupováním osobami poskytujícími právní služby, aniž by měli specifické postavení jako advokáti. Ústavní soud totiž považuje za významný předpoklad právního státu účinné uplatňování práv. Právě k tomu má sloužit výkon advokacie, respektive právní služby advokátů, které je poskytují pro neomezenou veřejnost. Jistotu, že půjde o kvalifikované právní služby odborníkem, přináší zakotvení omezení a podmínek, které je nutné splnit pro možnost vykonávat povolání advokáta. Kdyby mohl právní služby poskytovat naprosto kdokoliv, nešlo by zaručit výše uvedený předpoklad právního státu.

V pravém slova smyslu nemůže právo na právní pomoc poskytovat soud, či jiný státní orgán. Zpravidla, jak je již výše uvedeno, poskytuje právní služby advokát. Při zastupování klienta advokátem ovšem nesmí dojít ke střetu zájmů, případně práv i klidně jiných osob než přímo advokáta, s takovými zájmy,

¹⁰⁶ BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 30

¹⁰⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 68

¹⁰⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 2428/08-1

na kterých je však advokát závislý. Zároveň nesmí mít advokát obavy plynoucí z možného postihu na základě zastupování svých klientů. Nelze totiž opomenout, že poskytuje-li advokát své právní služby, je vázán právními předpisy a příkazy klienty, pokud jsou v mezích právních předpisů.¹⁰⁹

V nepravém slova smyslu však lze za právo na právní pomoc považovat i jakousi právní pomoc spočívající v poučovací povinnosti soudu. Soudy ze zákona musí účastníky poučovat o jim náležejících procesních právech a povinnostech.¹¹⁰

Spíše bych stanovil užší a širší pohled na právo na právní pomoc. V užším pohledu by se jednalo jen o kvalifikované právní služby, tak jak literatura označuje právo na právní pomoc v pravém slova smyslu. Širší pohled by zahrnoval mezi právní pomoc i poučovací povinnost soudu. Přeci jen poučí-li soudce účastníka, jedná se o jakousi pomoc. Informuje ho o různých procesních právech, které účastníkovi náleží. Navíc soudce je také kvalifikovaný odborník.

Kvalifikovanou právní pomoc mimo advokáty poskytují dále notáři, jistým způsobem exekutoři, ale i patentoví zástupci nebo daňoví poradci. V trestních věcech to ovšem mohou být pouze advokáti. Podle zákona o advokacii hradí odměnu za zastupování ustanoveným advokátem stát. Poskytovat právní pomoc však mohou v rámci civilního či správního soudního řízení zástupci, kteří nejsou advokáti. K zastupování obecným zmocněncem však Ústavní soud judikoval¹¹¹, že se na něj nevztahuje ochrana ústavněprávními předpisy. V ústavněprávní rovině požívá ochranu pouze právo na kvalifikovanou právní pomoc. Právní institut obecného zmocněnce právě nespočívá v právní pomoci, tedy v poskytování kvalifikovaných právních služeb, ale pouze v pouhé pomoci v konkrétní věci a jen procesně účastníka zastupovat. Dále účastník může být zastupován odborovou organizací, nejedná-li se o obchodní věci. Rovněž je nutné za právní pomoc považovat, kdy je zákonně stanoven advokátní přímus. V tomto případě se jedná o povinné zastoupení advokátem, které je nutné například při řízení před Ústavním soudem. I advokát, případně jiná osoba s právním vzděláním, je-li stěžovatel, musí být zastoupen advokátem. Ač nejdříve Ústavní soud judikoval¹¹², že má-li osoba právní vzdělání, je účel § 30, odst. 1 zákona

¹⁰⁹ STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5, s. 127-128

¹¹⁰ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 67

¹¹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 2428/08-1

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 1994, sp. zn. I. ÚS 89/94

o Ústavním soudu naplněn a taková osoba nemusí být zastoupena, tak později vydal stanovisko¹¹³, ve kterém již vyjádřil názor o povinném právním zastoupení všech osob bez diferenciací jejich právní kvalifikace.¹¹⁴ Je pochopitelný postoj Ústavního soudu, že advokát, který bude zastupovat i právně vzdělanou osobu, tak bude více objektivní a řízení proběhne např. rychleji. Nicméně i takový advokát musí poslouchat svého klienta. Pak je nutné zhodnotit, zda naopak nebude řízení delší, z důvodů častých porad advokáta se stěžovatelem.

4.2 Ústavní zaručení práva na právní pomoc

Právo na právní pomoc jakožto atribut práva na spravedlivý proces je zakotveno v Listině základních práv a svobod, konkrétně v čl. 37, odst. 2¹¹⁵, nicméně se jedná o naplnění práva na spravedlivý proces, který vychází z čl. 36, odst. 1 LZPS. Zároveň se podílí na uskutečnění principu rovnosti, jež vychází z čl. 37, odst. 3 LZPS. Je logické, že rovnost účastníků může být v některých případech splněna pouze za předpokladu, že obě strany jsou zastoupeny odborníky z oblasti práva. Pokud by ovšem jedna ze stran na rozdíl od druhé nebyla schopna zajistit si odborné právní poradenství z různých důvodů, přičemž by díky tomu nebyla schopna efektivně hájit a uplatňovat svá práva, protože by je třeba neznala, anebo se nemohla vyznat ve složitých právních předpisech, není fakticky možné realizovat princip rovnosti stran. Ale právo na právní pomoc podle LZPS náleží, jak je již výše uvedeno, každému. Každý se tak může domoci tohoto ústavně zaručeného práva, pokud o to požádá, přičemž se nemusí nutně jednat o řízení v trestních věcech, či civilní řízení, ale může to být i správní řízení. Protože právo na právní pomoc, které by se vztahovalo pouze na řízení soudní, by nebylo dostatečné a zcela smysluplné. Například subjekt neorientující se v právu, by velmi pravděpodobně provedl spoustu chyb v rámci správního či jiného řízení před orgánem veřejné moci ještě před domáháním se svého práva soudní cestou. Takové chyby by mohly zapříčinit nemožnost soudní nápravy. A to i přes to, že u soudu by již právní zastoupení měl.¹¹⁶

¹¹³ Stanovisko Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st 1/96-1

¹¹⁴ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva – globalizace – bezpečnost*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2008. 461 s. ISBN 978-80-7380-103-8, s. 372-374

¹¹⁵ Znění: „Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.“

¹¹⁶ BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 28-29

Ústavně zaručené právo na právní pomoc musí garantovat stát, jak i uvádí v judikatuře¹¹⁷ Ústavní soud. Nezajištění práva na právní pomoc, jako realizaci rovnosti účastníků, by mohlo způsobit procesní vadu. Obzvláště v případě, když by se prokázala účastníková nevědomost ohledně jemu náležejících práv. Došlo by tak k rozporu s ustanovením čl. 37 LZPS v případech, pokud by tato nevědomost způsobila extrémní důsledky pro účastníka. Ovšem za splnění předpokladu, že by k nim nedošlo, kdyby byl o možnosti využití tohoto práva poučen. Nelze v tomto případě se odvolávat na doktrinální princip, že neznalost práva neomlouvá, protože pokud by bylo toto důvodem nepoučení účastníka, pak by v podstatě tento princip platil obecně pro poučovací povinnost a tím pádem by tato povinnost absolutně ztratila svůj smysl.¹¹⁸

Ačkoliv je v LZPS právo na právní pomoc garantováno již od počátku řízení, vyložil bych význam tohoto znění extenzivně stejně jako Ústavní soud ve své judikatuře¹¹⁹. Vyslovil, že právo na právní pomoc musí být respektováno a neporušováno ani již při podávání vysvětlení. Zároveň tento názor ve své podstatě potvrdil i v dalších rozhodnutích¹²⁰, ve kterých uvedl, že právo na právní pomoc náleží svědkům a musí jim být umožněna přítomnost zvoleného advokáta, protože z ústavního hlediska není důvod, aby svědci neměli toto právo na rozdíl od osob vyslychaných. Osobně bych na nemožnost být právně zastoupen i v takovémto postavení hleděl jako na diskriminaci.

4.3 Právo na bezplatnou právní pomoc a jeho realizace

Právo na bezplatnou právní pomoc rovněž náleží každému účastníkovi již od samého počátku řízení a to ve všech řízeních před soudem¹²¹. Například OSŘ také stanovuje možnost nároku na bezplatnou právní pomoc, pokud účastník o to požádá. Pro soud navíc platí poučovací povinnost i právě v případě informování účastníka o možnosti podání žádosti¹²². Musí však jít o takového účastníka, který naplní předpoklady, jež jsou stanovené pro osvobození od soudních poplatků.

¹¹⁷ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3849/11-1

¹¹⁸ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 774

¹¹⁹ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 386/04, či Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 734/04

¹²¹ Za zákonem stanovených podmínek

¹²² Platí to i v trestních věcech

Samozřejmě v případě, pokud je to nezbytně nutné k účinné ochraně účastnickových zájmů.¹²³

Zda účastník soudního řízení splňuje podmínky, aby měl nárok na bezplatnou právní pomoc, musí se žádostí rovněž soudu prokázat nedostatek prostředků a to doložením informací o jeho poměrech. Je ovšem správné, že soud následně posuzuje reálnost úspěchu takového návrhu s ohledem i na potřebnost právního zastoupení takového žadatele. Musí se totiž posoudit, zda náklady vynaložené na bezplatnou právní pomoc mají vůbec smysl. Soud k rozhodnutí o bezplatné právní pomoci potřebuje takové údaje, které v podstatě žadatel překládá ve formě čestného prohlášení. Zároveň je stanovena možnost zpětného odejmutí osvobození, kdyby došlo ke zneužití bezplatné právní pomoci. Stane se tak na základě toho, pokud vyjde najevo, že žadatel nesplňoval požadavky, a to až do pravomocného skončení řízení.¹²⁴

Nicméně podle rozhodnutí¹²⁵ Ústavního soudu neznamena nepoučení účastníka o možnosti zažádat o bezplatnou právní pomoc porušení ústavně zaručeného práva na právní pomoc, pokud do něj nebylo dále zasaženo. Ale je to podmíněné tím, že soud během řízení učiní jiná vhodná opatření¹²⁶, která však budou rovněž sloužit účastníkovi k efektivnímu hájení jeho práv. Zároveň uvedená chyba nepoučení, by mohla být napravena v rámci opravných prostředků, a tak Ústavní soud určil, že řízení se musí posuzovat celkově.

V jiném případě¹²⁷ Ústavní soud dovodil, že není porušením práva na spravedlivý proces to, že soud nepoučil stěžovatelku o možnosti ustanovení právního zástupce, ač si ho údajně podle svých poměrů nemohla dovolit. Nicméně argumentací Ústavního soudu, proč nedošlo k porušení ústavně zaručeného práva, bylo v tomto případě to, že sama stěžovatelka byla schopná učinit podání správná po věcné i právní stránce, orientovat se ve sporu a rovněž také adekvátně postupovat. Pochybení obecných soudů tak shledal za formální. Nezákonnost však nemohla být v rovině ústavního práva, protože nedopadla negativně na ústavně zaručená práva. Navíc když tedy byla sama schopná jednat správně v rámci řízení, tak vzniklé náklady na právní pomoc by prakticky neměly účelné opodstatnění.

¹²³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4, s. 49

¹²⁴ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 775-776

¹²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3849/11-1

¹²⁶ Poučení účastníka k jednotlivým povinnostem při soudním jednání

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2002, sp. zn. IV. ÚS 707/2000

Zároveň podle Ústavního soudu¹²⁸ se zcela logicky nejedná o porušení práva na právní pomoc, pokud obecný soud zamítne žádost účastníka, který se domáhá ustanovení právního zástupce. Povinností obecného soudu je však řádně odůvodnit, proč zamítl předloženou žádost a v čem spatřoval nesplnění zákonných podmínek.

Realizovat právo na bezplatnou právní pomoc je teoreticky možné několika způsoby. V České republice je nejvíce uplatňovaný způsob spočívající v osvobození od soudních poplatků a soudním ustanovením právního zástupce, přičemž soud tak může učinit, pokud jsou splněny zákonné podmínky. Nicméně se nabízí, zda tento postup neodporuje principu nezávislosti a nestrannosti soudu zakotvený v čl. 36, odst. 1 LZPS.¹²⁹

Ustanovení kvalifikovaného právního zástupce provádí soudce na základě návrhu účastníka. Zároveň však je to ten samý soudce, který o věci meritorně rozhoduje. Zvlášť je toto problematické, pokud nejsou zcela přesně stanoveny podmínky pro osvobození od poplatků a následně pro ustanovení právního zástupce. Pak se to odvíjí od posouzení konkrétního soudce. Nedojde-li k ustanovení právního zástupce účastníkovi, i když ten není schopen efektivně prosazovat svá práva a zároveň není v jeho silách se domluvit s kvalifikovaným právním odborníkem, pak může taková situace vést ke zvýhodnění protistrany. Těžce by se takový proces označil za spravedlivý. Druhým problémem je, kterého advokáta má soud účastníkovi ustanovit. U řízení v trestních věcech se advokáti vybírají ze seznamu. V něm se nacházejí ti, kteří k tomu dali souhlas a mají sídlo v obvodu soudu. Ovšem v případě civilního, či správního soudnictví tomu tak není. Přesto vhodně některé soudy si takové seznamy vytvářejí, ač to není jejich povinností. Výhoda pořadníku spočívá v tom, že advokáti by měli být zatíženi stejnou měrou. Pokud by tomu tak nebylo, je možné, že by se případu dostatečně nevěnovali. Rovněž by mohlo dojít k jejich znevýhodnění tím, že by byli ustanovení do nepříjemných věcí. Nelze ani opomenout skutečnost, jakou je dostatečná motivace ustanoveného právního zástupce. Nedostatečně motivovaný právní zástupce zajisté neposkytne tak kvalitní právní pomoc jako ten, co by se chtěl v daných případech angažovat. Takový advokát určitě odvede svoji práci lépe. Ustanovený právní zástupce, pro kterého by bezplatná právní pomoc

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 684/05

¹²⁹ BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 30

představovala jen splnění nepříjemného úkolu, by odvedl svoji práci bez vad¹³⁰, nicméně určitě ne zcela perfektně. Zároveň v České republice neexistuje kontrolní mechanismus, který by dostatečně zajistil dohled nad ustanovenými advokáty. Z povahy věci není prakticky možné, aby na špatně odvedenou práci přišel účastník. Pak by se vlastně mohl hájit sám. Většinou to tak závisí na etice konkrétního advokáta.¹³¹

Motivací pro advokáty, kteří budou poskytovat bezplatnou právní pomoc je samozřejmě uhrazení nákladů za vynaložené výdaje při poskytnutí právních služeb. Jde o to, aby neposkytovali, respektive nevykonávali v podstatě své povolání zdarma, či dokonce neprodělávali, když jedním z jeho účelů je zajisté výdělek. Ohledně hrazení nákladů se správně vyjádřil Ústavní soud v nálezu¹³², ve kterém uvedl, že smyslem hrazení nákladů státem, je vytvoření nutných materiálních podmínek sloužících k uskutečnění práva na právní pomoc.¹³³ I v případech, kdy se nejedná o bezplatnou právní pomoc, souvisí právo na přiznání přiměřené výše náhrady nákladů s právem na právní pomoc, jak mimo jiné také vyplývá z názoru Ústavního soudu¹³⁴. Samozřejmě náleží úspěšné straně a je to myšleno v tom smyslu, byly-li náklady vynaloženy na právní zastoupení¹³⁵.

Jiné možnosti realizace práva na právní pomoc jsou pak ve skrze teoretické. Jeden způsob spočívá ve zjednodušení soudního řízení, případně jiných řízení. S tím by analogicky souviselo i zjednodušení právních předpisů, aby jim rozuměl i „laik“. Při zjednodušení hmotných i procesních norem, by více subjektů z laické veřejnosti právu více porozumělo a byli by schopní se sami zastupovat. Nicméně důsledkem toho by došlo k zániku profese kvalifikovaného právního zastupování. Nelze však opomenout ani ještě na další teoretický způsob, který by se zakládal na přenesení odpovědnosti za realizaci práva na právní pomoc na advokáty. Ovšem ani tento způsob není zcela reálný, protože ne každý má takovou povahu, či finanční možnost, poskytovat právní služby bezplatně. Proto zřejmě jediná reálná možnost jak uskutečňovat ústavně zaručené právo na právní

¹³⁰ Z důvodu vyhnutí se kárné odpovědnosti

¹³¹ BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 30-31

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. II. ÚS 3201/08-1

¹³³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 167/05

¹³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/00

¹³⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. I. ÚS 351/05

pomoc je ta, která je fakticky realizována, čili stát musí nést břemeno zajištění právní pomoci.¹³⁶

Nelze opomenout § 18, odst. 2 zákona o advokacii, ve kterém je stanoveno právo na právní pomoc bezplatnou či za sníženou sumu a jehož potenciál využívá rovněž Ústavní soud. V daném ustanovení je uvedeno, že subjekt má právo na to, aby mu Česká advokátní komora určila advokáta. Takový subjekt musí včas podat žádost a zároveň musí platit následující podmínky – subjekt nesplňuje požadavky kladené některými zákony na ustanovení advokáta soudem a nemá možnost jinak získat právní služby podle zákona o advokacii. Samozřejmě, aby právní pomoc poskytnutá určeným advokátem byla bezplatná, musí žadatel prokázat, že jeho finanční situace takovou pomoc odůvodňuje. Jedná se vlastně o jakousi náhradu za monopol v rámci poskytování právních služeb kvalifikovanými odborníky – advokáty. Což se projevuje například advokátním přímusem u některých řízení, respektive v řízeních u některých soudních institucí. Ovšem to neznamená, že poskytování bezplatné právní pomoci se ponechá jen na advokátech. Stejně je povinností státu takové služby alespoň nějak kompenzovat.¹³⁷ I proto se zmíněné ustanovení zákona o advokacii užívá až subsidiárně k ustanovení advokáta soudem. Zároveň by ČAKu měl žadatel dokázat, že se pokoušel v dané věci získat právní služby u více advokátů, ale byl jimi odmítnut.¹³⁸

Poskytnutí bezplatné právní pomoci osobě, která se nachází v hmotné nouzi, samo o sobě neznamená, že bude-li tato osoba v řízení neúspěšná, nebude nést náklady¹³⁹ řízení. Bezplatná právní pomoc zajišťuje osobě spravedlivý proces, nechrání však takovou osobu vůči nepříznivým majetkovým následkům při neúspěchu. Právní zástupce by tak v těchto případech měl zohlednit i pravděpodobnost úspěchu ve věci.¹⁴⁰

¹³⁶ BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 31-32

¹³⁷ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 775

¹³⁸ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, VYCHOPĚŇ, Martin, KRYM, Ladislav, PEJCHAL, Aleš a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 651 s. ISBN 978-80-7179-248-2, s. 116-117

¹³⁹ Typicky náklady vzniklé státu či protistraně

¹⁴⁰ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 776

4.4 Právo na obhajobu

Právo na obhajobu je ústavně zakotveno v čl. 40, odst. 3 LZPS a náleží obviněnému, aby měl možnost a dostatek času na svou obhajobu. Přitom může¹⁴¹ ke své obhajobě využít obhájce. Podle literatury právo na obhajobu upravuje i čl. 37, odst. 2, kde je zakotvena právní pomoc, jakožto právo nadřazené. Jedná se o jedno z nejdůležitějších práv trestního řízení, které zaručuje především spravedlivé projednání případu.¹⁴²

Právo na obhajobu v sobě sice zahrnuje tři aspekty (právo osobní obhajoby, právo na obhájce a radit se s ním a právo požadovat od orgánů činných v trestním řízení objektivní zjištění všech skutečností)¹⁴³, tedy včetně právní pomoci obhájcem (advokátem). Nicméně to by bylo spíše zkoumání z trestního pohledu, jelikož toto právo se vztahuje k trestnímu řízení. Obecně se však jedná o právní pomoc. To vyplývá rovněž z judikatury Ústavního soudu.

Ústavní soud uvedl¹⁴⁴, že právo na právní pomoc vyjádřené v čl. 37 odst. 2 LZPS, se považuje za obecné ustanovení¹⁴⁵ a z něj vychází i právo na obhajobu uvedené v čl. 40, odst. 3 LZPS. Zároveň je správný právní názor Ústavního soudu, že právo na právní pomoc, respektive právo na obhajobu nenáleží jen obviněnému a obžalovanému, ale i odsouzenému.

Principem práva na obhajobu podle Ústavního soudu¹⁴⁶ je na základě ústavně zaručeného práva na právní pomoc v trestních věcech zajistit obviněnému dostatek času k obhajobě a právě právem na právní pomoc mu garantovat, že procesní postup orgánů činných v trestním řízení bude souladu se zákonem a zároveň budou šetřena ústavní opatření.

Zároveň, jak je patrné z výše uvedených judikátů, rozhodoval-li Ústavní soud o ústavních stížnostech směřujících proti postupu orgánů činných v trestním řízení, respektive věcí, které spadají do trestní oblasti, měla často tato rozhodnutí celkový dopad na právo na právní pomoc, jakožto právu zahrnující právo na obhajobu advokátem.

¹⁴¹ V případech nutné obhajoby je obhájce nutný

¹⁴² KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 519

¹⁴³ *Obhajoba*. [online]. 2015 [cit. 5. 2. 2015] Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/obhajoba>>

¹⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 669/03

¹⁴⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 22/10-1

¹⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 10. 2000, sp. zn. III. ÚS 200/2000

5 PŘIMĚŘENÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ V POJETÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Nejdříve je vhodné charakterizovat Evropský soud pro lidská práva a to z důvodu, že tato a následující kapitola se bude této evropské instituce dotýkat.

Právo na spravedlivý proces je totiž zajišťováno i mezinárodními institucemi, což vyplývá z mezinárodních závazků, ke kterým se státy uvázaly. Žalovanému státu tak hrozí odsouzení k nápravě, či k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění žalobci.¹⁴⁷

5.1 Evropský soud pro lidská práva

5.1.1 Vznik a historie Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva byl založen v roce 1959 se sídlem ve Štrasburku (Francie) na základě Evropské úmluvy. Účelem ESLP je zajišťování mezinárodní ochrany práv zakotvených v EULP.¹⁴⁸

ESLP však od svého počátku nefungoval tak, jak funguje dnes. Z počátku byl mechanismus ochrany dvouinstanční. Kromě samotného soudu existovala ještě Evropská komise pro lidská práva, která měla určit přípustnost, respektive přijatelnost stížností, dále měla přinutit strany sporu ke smíru, či se vyjadřovat k meritu stížností. Samotný soud pak měl oprávnění se případem zabývat, až pokud mu byla věc předána EKLP, či za určitých okolností smluvní stranou EULP. Protože tento dvouinstanční systém nebyl efektivní, fungoval pomalu, byl zřízen stálý soud, tedy Evropský soud pro lidská práva v současné podobě. Uskutečnilo se to na základě protokolu č. 11 platného od 1. listopadu 1998.¹⁴⁹

¹⁴⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0, s. 195

¹⁴⁸ *Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva*. [online]. 2. 4. 2002 [cit. 21. 11. 2014] epravo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opravnen-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html>>

¹⁴⁹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání; Úmluva o ochraně lidských práv; Jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-506-9, s. 9

5.1.2 Soudci Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva je tvořen takovým počtem soudců, jako je počet smluvních stran EULP. V současnosti jich je 47. Co do počtu soudců je tak ESLP jedním z největších mezinárodních soudů na světě. Ačkoliv má každý stát svého zástupce, tak není stanovena podmínka, že zástupce musí mít státní občanství zastupovaného státu. U soudců tohoto soudu je ovšem nutné, aby měli, či se považovalo, že mají, vysoký morální charakter. Zároveň musí splňovat podmínky, které jsou vyžadované v rámci výkonu vysoké soudní funkce, případně musí být uznávanými právníky. Jejich funkční období je na 9 let. Soudci nesmějí vykonávat jakoukoliv jinou činnost, která by nekorespondovala s jejich nezávislostí, nestranností, či by ohrožovala výkon jejich funkce na plný úvazek. Dalším omezením je věkový limit 70 let. Mandát soudce končí uplynutím funkčního období, dosažením věkového limitu, vzdáním se funkce, úmrtím, ale také i odvoláním z funkce na základě rozhodnutí dvoutřetinové většiny pléna ESLP. Každý soudce při výkonu své funkce, je členem jedné ze sekcí soudu. Ty jsou ustaveny plénem vždy na 3 roky a navrhuje je předseda soudu. Sekce by měly být vyvážené co do hlediska geografického zastoupení. Zároveň také musí respektovat různé právní systémy platné v členských zemích. Dále platí, že předsedové dvou sekcí jsou i místopředsedové soudu.¹⁵⁰

5.1.3 Organizace Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva zasedá buď v plénu, velkém senátu, v senátech, výborech, anebo samosoudce. Plénem zasedá, vyžaduje-li to výkon činnosti soudu, či pokud to chce alespoň jedna třetina soudců. Plénem pak svolává předseda soudu. Kromě toho plénem zasedá vždy jednou ročně z důvodu projednání administrativních otázek. Mezi funkce pléna patří: volit předsedu a dva místopředsedy soudu, ustavovat senáty a volit jejich předsedy, přijímat jednací řád a také volit tajemníka soudu včetně jeho zástupce. Velký senát je tvořen 17 soudci a k tomu navíc aspoň 3 soudci jako náhradníci. Pokud se tedy nemohou soudci zúčastnit zasedání velkého senátu, zasedají místo nich náhradníci. Mezi členy velkého senátu patří předseda soudu a místopředsedové, předsedové sekcí a dále buď soudce zvolený za dotčenou smluvní stranu nebo ad hoc ustavený soudce

¹⁵⁰ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání; Úmluva o ochraně lidských práv; Jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-506-9, s. 9-11

za podmínek určených v jednacím řádu, případně společný. Evropská úmluva ve svém čl. 30 dovoluje senátu předložit věc velkému senátu. Jedná se o případy, kdy projednávaná věc vyvolá tak závažnou otázku, která se týká výkladu EULP nebo dodatkových protokolů, anebo pokud vyřešení otázky by přineslo rozpor s dřívější judikaturou. Nelze to však, pokud se některá strana vysloví proti. V těchto případech se členy velkého senátu stávají i soudci senátu, který věc postoupil. Zmíněné senáty jsou ustaveny podle jednotlivých sekcí způsobem, který je uveden v článku 26 jednacního řádu. Skládají se vždy ze 7 soudců. Jejich úkolem je projednání stížností, které nepředaly velkému senátu, nebo takových stížností, které nerozhodly výbory. Výbory soudu jsou tvořeny 3 soudci a jejich ustavení je podobné jako ustavení senátu. O počtu výborů rozhoduje předseda soudu. Samosoudce může pouze prohlásit stížnost za nepřijatelnou či ji vyškrtnout, pokud není třeba dalšího zkoumání. Jestli tak neučiní, postoupí ji výboru nebo senátu k přezkoumání.¹⁵¹

5.1.4 Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Pokud nebylo uplatněno do 3 měsíců právo žádat postoupení věci k velkému senátu, je takový rozsudek konečný. Rozsudek velkého senátu je vždy konečný. Konečná rozhodnutí jsou pro dotčené smluvní strany závazné. Ačkoliv se nejedná o precedenty, nelze jim odeprít takovou významnost, která v praxi znamená, že jakousi funkci precedentu naplňují. Každé rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva má tak svoji nezanedbatelnou váhu. Rozsudky ESLP jsou deklaratorní a ačkoliv se jedná o rozhodnutí mezinárodní instituce, způsob, jakým proběhne vnitrostátně výkon rozhodnutí, pak závisí již na samotné volbě daného státu. Nejsou tak v nich uložena konkrétní pravidla chování až na jednu výjimku. Tou je pak poskytnutí určité částky poškozenému jako přiměřené zadostiučinění. Na výkon rozsudků však dohlíží Výbor ministrů, který po doručení rozsudku vyzve vládu dotčeného státu, aby ho informovala o tom, jak hodlá vyřešit daný problém. Opatřením vlády může být například změna právních předpisů, aby byly v souladu s rozsudkem, respektive s EULP, jestliže porušení jejich ustanovení pramenilo právě z vnitrostátních právních předpisů.¹⁵²

¹⁵¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání; Úmluva o ochraně lidských práv; Jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-506-9, s. 11-12

¹⁵² ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 144 s. ISBN 80-7179-398-1, s. 32

5.2 Přiměřená délka soudního řízení

Právo na přiměřenou délku soudního řízení, které požívá ochrany Evropským soudem pro lidská práva, je zakotveno v čl. 6 Evropské úmluvy, kde v odst. 1 je uvedeno „v přiměřené lhůtě“¹⁵³. Jak se již výše uvedlo, z této nadnárodní úpravy vycházela i Listina základních práv a svobod, která však co se týče daného práva, užívá terminologicky průtahy v řízení.

Obecně účelem stanovení přiměřené doby, ve které má řízení proběhnout, podle smyslu EULP je co nejrychlejší ukončení nejistoty účastníka takového řízení.¹⁵⁴

V rámci rozhodovací činnosti ESLP je námitka týkající se porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení vůbec nejčastější. Podle statistik se touto námitkou v období 1968 (červen) až 1995 (květen) ESLP zabýval ve 159 rozsudcích, což za danou dobu bylo více než 30 % vydaných rozsudků.¹⁵⁵

Ačkoliv jsou zakotvená různá práva v Evropské úmluvě, mezi něž patří právo na přiměřenou délku soudního řízení, je ovšem důležité jejich rozvíjení a především interpretace prostřednictvím aplikace na konkrétní případy. Evropský soud pro lidská práva má nepochybně velkou zkušenost s aplikací práv plynoucích z Evropské úmluvy, a to z důvodu prověřování širokého spektra případů za celou dobu jeho činnosti. Proto je jeho judikatura významná.¹⁵⁶ Její další význam spočívá ve zjištění jakého právního názoru je ESLP a důvodného předpokladu, že se ho v dalších obdobných případech bude držet. Rozhodnutí mají pak vlastně quasiprecedenční charakter a nechtějí-li být smluvní státy Evropské úmluvy napadnuté za porušení garantovaného a ESLP interpretovaného práva, musí jejich orgány, mezi něž patří soudy, dodržovat tato práva ze stejného úhlu pohledu, jako ESLP. Rovněž Ústavní soud několikrát judikoval, že jeho rozhodnutí jsou konformní s právními názory ESLP. V jednom rozhodnutí¹⁵⁷ doslova uvedl, že pokud obecné soudy neznají, či dokonce ignorují ustálenou

¹⁵³ Část první věty: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem...“

¹⁵⁴ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 164-165

¹⁵⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 697

¹⁵⁶ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 788

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. II. ÚS 862/10-1

judikaturu ESLP, vystavují Českou republiku možnému riziku nesení odpovědnosti z důvodu porušení Evropské úmluvy.

5.3 Stanovení přiměřené lhůty

V Evropské úmluvě je právo na přiměřenou délku soudního řízení výslovně terminologicky užito ve spojení projednání věci v přiměřené lhůtě. Ke stanovení přiměřenosti lhůty se ovšem musí určit, kdy tato lhůta probíhá, respektive od kdy se má brát počátek běhu lhůty a kdy její ukončení.

Evropský soud pro lidská práva zároveň uvádí¹⁵⁸, že předmětem posouzení přiměřenosti je celá doba řízení, tedy doba, která pokrývá celé řízení a končí až vydáním rozhodnutí, kterým je řízení vyřešeno.

Co se týká počátku běhu přiměřené lhůty, musí se rozlišit, zda se jedná o řízení civilní, trestní, či správní. V případě civilního řízení je možné za počátek běhu lhůty logicky považovat zahájení řízení, které je upraveno vnitrostátními právními předpisy. Případně se za počátek bude považovat okamžik, kdy během jiného řízení došlo k uplatnění civilněprávního nároku. Jinak tomu však bude v případě správních a trestních věcí, protože u nich nedochází hned k soudnímu řízení.¹⁵⁹

V případě věcí, o kterých nejdříve jedná správní orgán, tedy že soudní řízení naváže až na řízení správní, je nutné určit počátek doby, ve které probíhá řízení jako celek, odlišně než je možné u čistě soudního sporu. To plyne i z rozsudku¹⁶⁰ ESLP. Soud do doby, kterou bude posuzovat v celku jako přiměřenou, zahrne vše, kdy se jedná už o „spor“, čili jinými slovy za počátek přiměřené doby se bude považovat už řízení před správním orgánem.

V případě trestních věcí lze na základě Evropské úmluvy, čl. 5, odst. 3 za počátek lhůty považovat zatčení, či jiné zbavení svobody. V uvedeném článku je totiž rovněž uvedeno, že taková osoba má být neprodleně postavena před soud a náleží jí právo být souzena v „přiměřené lhůtě“. Pokud však takový případ

¹⁵⁸ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Guillemin proti Francii, 21. 2. 1997, stížnost č. 19632/92

¹⁵⁹ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 165

¹⁶⁰ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Schmidtová proti České republice, 22. 7. 2003, stížnost č. 48568/99

nenastane a osoba není zbavena svobody, tak počátek lhůty počíná běžet až okamžikem sdělení obvinění¹⁶¹.

Ač i podle judikatury ESLP je možné určit počátek doby, která se bude posuzovat, zda odpovídá přiměřené délce soudního řízení, je nutné zároveň s tím určit i její ukončení. Ono její ukončení lze dovodit z rozhodnutí¹⁶² ESLP. Bude logicky ukončena, jakmile řízení skončí vydáním rozhodnutí, který daný spor vyřeší, tedy ukončením sporu.

Obecně lze říci, že bude končit, jakmile skončí právní nejistota účastníka řízení, tedy pravomocným rozhodnutím u nejvyšší instance.¹⁶³

Nelze také opomenout fakt, že prohlásit řízení za nepřiměřeně dlouhé je možné i u stále probíhajícího, čili dosud neukončeného. Pak ESLP hodnotí délku řízení k okamžiku, kdy o dané stížnosti rozhoduje¹⁶⁴, a nikoliv k datu, kdy mu byla stížnost podána.¹⁶⁵

Zároveň je ještě nutné uvést, že posuzovaná doba řízení je omezena okamžikem, od kdy se daný stát, na který je podaná stížnost, stal smluvní stranou Evropské úmluvy.¹⁶⁶ I kdyby tak stížnost směřovala proti řízení, které začalo ještě před datem platnosti Evropské úmluvy v daném státě, tak za počátek posuzované doby se však bude brát právě den platnosti.

Posuzovaná doba ovšem není omezena projednáváním věci u Ústavního soudu, respektive řízení u Ústavního soudu se započítává do celkové doby řízení podle ESLP.¹⁶⁷ Musí se ovšem zohlednit, zda řízení před Ústavním soudem je zásadní pro podstatu projednávané věci.¹⁶⁸

¹⁶¹ Viz Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Deweer proti Belgii, 27. 2. 1980, stížnost č. 6903/75

¹⁶² Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Guillemin proti Francii, 21. 2. 1997, stížnost č. 19632/92 a Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Schmidtová proti České republice, 22. 7. 2003, stížnost č. 48568/99

¹⁶³ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 165 a s. 171

¹⁶⁴ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Henra proti Francii, 29. 4. 1998, stížnost č. 36313/97

¹⁶⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 700

¹⁶⁶ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Bořánková proti České republice, 7. 1. 2003, stížnost č. 41486/98

¹⁶⁷ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 173-174

¹⁶⁸ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X, s. 154

5.4 Určení přiměřené délky soudního řízení

Právě Evropský soud pro lidská práva zformuloval zásady, podle kterých je možné posuzovat, zda řízení proběhlo v přiměřeně dlouhé době. Tyto zásady vyjádřil v rozsudku zabývající se kauzou Buchholz proti Německu¹⁶⁹. Přiměřenost délky soudního řízení se musí posuzovat případ od případu na základě konkrétních okolností daného případu. Podle zmíněného rozsudku se jedná celkem o tři aspekty¹⁷⁰, které je nutné posoudit – složitost dané věci, chování jednajících orgánů a chování účastníků, respektive stěžovatele. Z toho vyplývá, že ESLP si je rovněž vědom nereálnosti určení přesné lhůty, ve které má řízení proběhnout, a samotná „přiměřená“ délka je závislá na těchto aspektech.

Do posuzování přiměřené lhůty, ve kterém má proběhnout celé řízení, se musí rovněž vzít v potaz i význam projednávané věci pro stěžovatele. Jinými slovy, co je pro něj „v sázce“.¹⁷¹ Proto je vhodné, že tento „čtvrtý“ aspekt zohledňuje ESLP¹⁷² při posuzování přiměřené délky řízení.

Ve vztahu k České republice všechny čtyři uvedená kritéria posuzování přiměřené délky řízení připomněl ESLP v rozsudku ve věci Hradecký proti České republice¹⁷³. Nelze opomenout ani na rozsudek ve věci Houbal proti České republice¹⁷⁴, ve kterém právě s přihlédnutím k okolnosti podstatného významu pro stěžovatele, došel k tomu, že byl porušen čl. 6, odst. 1 Evropské úmluvy zakotvující právo na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Nicméně je zajímavý pohled na rozsudek pléna ESLP König proti Německu, 28. 6. 1978, stížnost č. 6232/73, kde v jedné odborné literatuře¹⁷⁵ se nalézá názor, že aspekt „význam pro stěžovatele“ ESLP opomněl. Oproti tomu

¹⁶⁹ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Buchholz proti Německu, 6. 5. 1981, stížnost č. 7759/77

¹⁷⁰ Srov. Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Neumeister proti Rakousku, 27. 6. 1968, stížnost č. 1936/63; poprvé vyjádřeny tyto aspekty

¹⁷¹ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 173

¹⁷² Např. Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Süßmann proti Německu, 16. 9. 1996, stížnost č. 20024/92, nebo Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Frydlender proti Francii, 27. 6. 2000, stížnosti č. 30979/96

¹⁷³ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Hradecký proti České republice, 5. 10. 2004, stížnost č. 76802/01

¹⁷⁴ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Houbal proti České republice, 14. 6. 2005, stížnost č. 75375/01

¹⁷⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 701

podle jiného zdroje¹⁷⁶ už tento aspekt – význam pro stěžovatele, Evropský soud pro lidská práva vzal v potaz. Zajímavost spočívá v tom, že případ König proti Německu byl dříve než kauza v podstatě jeho „kolegy“¹⁷⁷ Buchholze, ve kterém ESLP odkázal na původně uvedené tři aspekty, které slouží k posouzení přiměřené délky řízení.

Za jakýsi pátý aspekt, který je vhodný posuzovat jako mající možný vliv na délku řízení, je počet stupňů soudní soustavy, ve kterých byla daná věc vnitrostátně projednávána. Evropský soud pro lidská práva ovšem toto zpravidla neoznačuje za kritérium a nechává původní trojici, respektive čtveřici aspektů. Nicméně při projednávání konkrétních věcí zohledňuje počet instancí, kterými věc vnitrostátně prošla. Zjišťuje si informace o všech stupních, které daný případ projednávaly. Je logické, že celková délka řízení bude o to delší, čím více stupni prošla. Čili bude delší, jestli prošla od první instance, přes odvolací, následně dovolací řízení až k Ústavnímu soudu, oproti tomu, kdyby věc skončila u prvního stupně.¹⁷⁸

ESLP nezkoumá při projednávání věci, kdo nese vinu, respektive větší vinu na nepřiměřeně dlouhé délce řízení. Nezkoumá tak, zda za to mohou spíše státní orgány nebo stěžovatel. Samotné chování stěžovatele je v podstatě jen objektivní okolnost, kterou je sice nutné vzít v potaz v rámci rozhodování o nepřiměřeně dlouhé délce řízení. A samozřejmě není přičitatelná státu, jak uvádí ESLP ve své judikatuře¹⁷⁹. Přesto, aby bylo možné konstatovat, že došlo k porušení práva na přiměřenou délku řízení, musí se jednat o takové průtahy, které zavinil stát.¹⁸⁰ Což je zajisté správné, protože trestat stát, jako stranu, na kterou je podaná stížnost, za něco, co nezpůsobil, by bylo nespravedlivé a odporovalo by to vlastně i podstatě spravedlivého procesu.

K tomu je potřeba uvést, že ESLP vhodně ve své judikatuře rozlišuje postoj k chování a přístupu stěžovatele podle toho, o jaký typ řízení se jedná. V případě trestních věcí se nevyžaduje, aby stěžovatel nějak aktivně

¹⁷⁶ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 789

¹⁷⁷ Z důvodu směřování stížnosti proti stejnému státu

¹⁷⁸ BARNETOVÁ, Dominika. *K otázce nepřiměřené délky trestního řízení a prostředkům nápravy, zejména s přihlédnutím judikatuře ESLP*. [online]. 20. 6. 2013 [cit. 1. 3. 2015] Bulletin-advokacie.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-otazce#ftn2>>

¹⁷⁹ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Wiesinger proti Rakousku, 30. 10. 1991, stížnost č. 11796/85

¹⁸⁰ WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 789

spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení¹⁸¹. V civilních věcech už ESLP podle mého názoru správně zaujímá trochu jiný postoj. Stěžovatelé by v těchto případech měli alespoň nějakou aktivitu vyvíjet. Postačuje však, že nebudou čekat až na poslední moment, kdy učiní podání k soudu. To by následně snižovalo jejich pozici. Nicméně strana nemusí vynakládat nějaké vysoké úsilí, aby řízení proběhlo bez zbytečných průtahů.¹⁸²

Kdyby bylo nutné, aby strana v civilních věcech musela vyvíjet vysoké úsilí na spolupráci, mohlo by to negativně dopadnout na rozhodnutí obrátit se na soud a podle mého názoru by tím byl ohrožen princip práva na přístup k soudu.

V rámci případu Hartman proti České republice¹⁸³, které se týkalo civilní věci, však ESLP právě zastal názor, že došlo k porušení stěžovatelova práva na přiměřenou délku řízení, ačkoliv stěžovatel svým chováním přispěl k protahování řízení. Nicméně na druhou stranu je správné, že se takovéto chování, částečně nepříznivé k urychlení řízení, projevilo následně na stanovení výše zadostiučinění za způsobenou újmu.

Ke způsobené morální újmě se ESLP rovněž vyjadřuje¹⁸⁴. Respektive vyslovil právní názor, ve kterém považuje za vyvratitelnou, ale pevnou právní domněnku to, že nepřiměřeně dlouhé řízení způsobuje morální újmu. Zároveň však připouští, že v některých případech může být morální újma nulová.

5.5 Postoj k přetíženosti soudů

Evropský soud pro lidská práva obecně netoleruje přetíženost vnitrostátních soudů, jakožto příčinu nepřiměřeně dlouhého řízení.¹⁸⁵ Takový postoj vyjádřil v mnoha svých rozhodnutích, a to i o stížnostech směřujících proti České republice. Stejného názoru, právě i s ohledem na judikaturu ESLP, je Ústavní soud ČR.

¹⁸¹ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Eckle proti Německu, 15. 7. 1982, stížnost č. 8130/78

¹⁸² FABRI, Marco, LANGBROEK, Philip M. *Delay in judicial proceedings: A preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of article 6, 1 ECHR and their consequences for judges and judicial administration in the civil, criminal and administrative justice chains.* [online]. 10. 11. 2003 [cit. 28. 2. 2015] Council of Europe. Dostupné z WWW: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1031009&Site=COE>>

¹⁸³ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Hartman proti České republice, 10. 7. 2003, stížnost č. 53341/99

¹⁸⁴ Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Apicella proti Itálii, 29. 3. 2006, stížnost č. 64890/01

¹⁸⁵ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva.* 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4, s. 166

V případě Eko-energie, spol. s r. o. proti České republice¹⁸⁶ ESLP uvádí, že smluvní státy Evropské úmluvy se s jejím přijetím zavázaly k organizaci vlastního soudnictví tak, aby naplnily její znění, tedy včetně čl. 6, odst. 1¹⁸⁷.

Stát by však neporušil své závazky, pokud by došlo k průtahům z důvodu přetíženého soudnictví, respektive by byl dočasně přetížený soud, který by o dané věci rozhodoval, za předpokladu, že by v takovém případě přijal rychle opatření směřující k nápravě vzniklé situace¹⁸⁸. Pokud by však stav přetíženosti soudů trval určitou dobu a nezlepšoval se, tak by se taková opatření považovala za neefektivní. Stát by v takovém případě své závazky porušil.¹⁸⁹ Nicméně s přetíženým soudnictvím má problém většina evropských států. Proto je vhodné dát státům možnost, jak v konkrétním případě řešit přetížené soudnictví a vyhnout se mezinárodní odpovědnosti.

Zároveň stát není zodpovědný za průtahy, které vznikly z důvodu nějaké zvláštní situace. ESLP tak v rámci projednávání stížnosti zkoumá, jestli neexistují objektivní okolnosti, co způsobují průtahy v řízení a zároveň by právě zapříčiňovaly celý vzniklý průtah (o celé jeho délce). ESLP ale při těchto zvláštních událostech přihlíží k tomu, jestli se stát pokusil nějakým způsobem zamezit vzniklé průtahy, ač nebyly jeho vinou.¹⁹⁰

5.6 Délka řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Stejně jako Ústavní soud, který vychází právě z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, tak ESLP označuje různě velkou dobu jako nepřiměřenou, respektive přiměřeně dlouhou. Na základě posouzení konkrétního případu s ohledem na výše uvedené aspekty pak soud dospěje vždy ke konkrétnímu názoru v dané věci, zda řízení bylo projednáno v přiměřené lhůtě nebo ne.

¹⁸⁶ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Eko-energie, spol. s r. o. proti České republice, 17. 5. 2005, stížnost č. 65191/01

¹⁸⁷ Srov. Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Římskokatolická farnost Obříství proti České republice, 24. 5. 2005, stížnost č. 65196/01

¹⁸⁸ Viz Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Zimmermann a Steiner, 13. 7. 1983, stížnost č. 8737/79

¹⁸⁹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X, s. 177

¹⁹⁰ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 715

ESLP označil¹⁹¹ za porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě dobu necelých 3 let¹⁹². V tomto případě tomu zajisté tak bylo, protože dlouhou dobu (více než 15 měsíců) trvalo doručení spisu dovolacímu soudu odvolacím soudem. V jiném případě¹⁹³ pro změnu označil za nepřiměřené dlouhé řízení o započítané délce trvání téměř 3 let a 2 měsíců. Například v rámci své judikatury¹⁹⁴ ESLP ohledně nepřiměřené délky řízení, které se dotklo České republiky, shledal porušení čl. 6., odst. 1 Evropské úmluvy za průtahy o délce více než 3 let a 10 měsíců. Naopak pro změnu ESLP neřekl, že šlo o nepřiměřené dlouhé řízení, když trvalo téměř 8 let a 9 měsíců¹⁹⁵. V tomto případě se však jednalo o velmi složitý případ mezinárodně organizovaného zločinu, přičemž do tohoto případu bylo zapleteno více osob, které žili v různých státech. Stejně tak neshledal¹⁹⁶ ESLP za nepřiměřenou dobu řízení o délce 10 let a tři čtvrtě roku z důvodu specifických okolností dané věci.¹⁹⁷

Prostě nelze určit přesnou dobu, ve které má řízení proběhnout. Vždy je nutné posuzovat výše uvedené faktory. Je podstatné, aby obecně platilo, že řízení o banálních a jednodušších věcech trvalo poměrně krátkou dobu. Složitější věci samozřejmě déle, ale ne moc. Zase aby rychlost řízení nebyla na úkor správnosti. V rámci posuzování přiměřené délky bych zajisté zohlednil uvedené čtyři faktory, ale jako kritérium bych považoval i před kolika soudy byla věc projednána.

Nicméně úplně závěrem k této kapitole je vhodné uvést, že ačkoliv se Evropský soud pro lidská práva často ve své judikatuře zabývá problematikou přiměřené délky řízení, tak paradoxně i u něj řízení trvají poměrně dlouhou dobu. To i přes to, že již nefunguje Evropská komise pro lidská práva¹⁹⁸ a stěžovatelé se obracejí přímo na soud.¹⁹⁹

¹⁹¹ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Bunkate proti Nizozemsku, 26. 5. 1993, stížnost č. 13645/88

¹⁹² Ačkoliv řízení probíhalo od 12. 9. 1983 do 23. 5. 1987, tak ESLP považoval za nutné odečíst dobu 7. 1. 1984 – 19. 11. 1984, protože se stěžovatel nacházel v Dominikánské republice

¹⁹³ Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Matwiejczuk proti Polsku, 2. 12. 2003, stížnost č. 37641/97

¹⁹⁴ Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Barfuss proti České republice, 31. 7. 2000, stížnost č. 35848/97

¹⁹⁵ Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Van Pelt proti Francii, 23. 5. 2000, stížnost č. 31070/96

¹⁹⁶ Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva Theocharis proti Řecku, 26. 3. 2009, stížnost č. 32821/07

¹⁹⁷ BARNETOVÁ, Dominika. *K otázce nepřiměřené délky trestního řízení a prostředkům nápravy, zejména s přihlédnutím judikatuře ESLP*. [online]. 20. 6. 2013 [cit. 1. 3. 2015] Bulletin-advokacie.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-otazce#ftn2>>

¹⁹⁸ Průměrná doba, než předložila soudu věc k projednání, trvala 18 měsíců

¹⁹⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9, s. 147-148

6 PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC V POJETÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Evropský soud pro lidská práva jakožto instituce poskytující ochranu právům plynoucím z Evropské úmluvy, však svým rozhodováním vykládá extenzivně práva v ní zakotvená. Zejména to platí i o právu na právní pomoc.

V EULP není přímo zakotveno právo na právní pomoc, jako je tomu v čl. 37, odst. 2 LZPS. V Evropské úmluvě je totiž v čl. 6, odst. 3, písm. c) stanoveno právo na obhajobu, kterému de facto odpovídá čl. 40, odst. 3 LZPS. Nicméně právě extenzivní interpretace Evropské úmluvy Evropským soudem pro lidská práva v konkrétních případech, zaručuje právo na právní pomoc nejen v trestních, ale i civilních věcech. Ovšem v případě civilních věcí, se právo na právní pomoc spojuje s jinými právy na spravedlivý proces, a to s přístupem k soudu nebo se spravedlivým projednáním věci. Nelze opomenout ani na porušení práva na právní pomoc v souvislosti s případy beznadějných podání, či poučovací povinnosti soudů.²⁰⁰ Tyto věci však lze subsumovat pod omezení přístupu k soudu.

Co se týká právní pomoci v rámci řízení před ESLP, tak již v začátcích při implementaci Evropské úmluvy byl zřejmý problém s otázkou bezplatné právní pomoci, co se týče osob, kteří by chtěli projednat svoji věc právě před ESLP. Tehdy ještě EKLP pozměnila jednací řád, který stanovil požadavky na poskytnutí právní pomoci jednotlivým stěžovatelům. Prvním požadavkem je to, že stěžovatelé nejsou finančně schopní zajistit si kvalifikovanou právní pomoc. Druhým požadavkem pak je, že právní pomoc je pro řízení nezbytná, tedy pro řádné řízení je zapotřebí právního zastoupení. Většina vnitrostátních systémů bezplatné právní pomoci smluvních států EULP nepokrývá náklady ohledně mezinárodních stížností. Stěžovatel tak nejdříve musí sám nést náklady ohledně podání vlastní stížnosti, dokud nebude o jeho žádosti rozhodnuto. Nicméně vláda státu, proti kterému stížnost směřuje, musí samozřejmě předložit písemné stanovisko ohledně přípustnosti stížnosti. Případně může dojít k uplynutí lhůty pro podání takového stanoviska. Až pak je možné přiznat bezplatnou právní

²⁰⁰ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 660-664

pomoc. Bezplatná právní pomoc je zajištěna pro řízení před ESLP. Při zkoumání věci v rámci výboru ministrů již však právní pomoc neplatí. Zároveň platí, že po stěžovateli nelze následně požadovat uhrazení nákladů za poskytnutou právní pomoc, když ESLP dospěje k závěru, že nedošlo k porušení Evropské úmluvy.²⁰¹ Nebylo by ani účelné požadovat uhrazení nákladů v případě shledání neporušení EULP. Mohlo by to vést k tomu, že by lidé nepodali stížnost, i když skutečně byla porušena jejich práva garantovaná EULP. Ve svém důsledku by to rovněž mohlo znamenat porušení principu práva na přístup k soudu.

6.1 Právo na právní pomoc v kontextu s právem na přístup k soudu

Zlomový rozsudek ESLP ohledně zaručení práva na právní pomoc Evropskou úmluvou v civilních věcech byl v případě Airey proti Irsku²⁰². V daném případě se jednalo o rozvod manželství, kde stěžovatelka chtěla poskytnutí kvalifikované právní pomoci advokátem, ale neměla dostatek finančních prostředků, aby si ho mohla dovolit. Tehdy však Irsko ve svém právním řádu nemělo zakotveno právo na bezplatnou právní pomoc v civilních věcech a vlastně podle striktního výkladu Evropské úmluvy, by ani tímto neporušovalo své mezinárodněprávní závazky. A právě, že znění EULP doslova nestanovuje právo na právní pomoc v civilních věcech, dovodila stěžovatelka, že toto právo se vztahuje k právu na přístup k soudu²⁰³. Protiargumentem bylo, že pro přístup k soudu není nutné právní zastoupení. ESLP však dospěl k závěru, že smyslem Evropské úmluvy je chránit dostatečně účinně konkrétní práva. Proto je nutné vzít v potaz, zda konkrétní subjekt se může účinně hájit a uplatňovat svá práva, pokud nemá kvalifikované právní zastoupení. Jestliže však subjekt nemůže efektivně hájit svá práva bez zastoupení právním odborníkem a to i v civilních věcech, jedná se o porušení účelu Evropské úmluvy.²⁰⁴ Nicméně je samozřejmé,

²⁰¹ GOMIEN, Donna, HARRIS, David, ZWAAK, Leo. *Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*. 1. vydání. Štrasburk: Council of Europe Publishing, 1996. 479 s. ISBN 92-871-2956-8, s. 52-53

²⁰² Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku, 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73

²⁰³ S ohledem na rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva Golder proti Velké Británii, 21. 2. 1975, stížnost č. 4451/70

²⁰⁴ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X, s. 150

že věci spadající do občanskoprávní roviny je nutné z hlediska zajištění práva na právní pomoc posuzovat vždy případ od případu, tedy individuálně.

V případě Airey proti Irsku²⁰⁵ ESLP ještě uvedl, že zaručení přístupu k soudu je právě možné způsobem spočívající ve zřízení vnitrostátního systému právní pomoci, ne však jediným. Další možností je například zjednodušení soudního řízení. Čl. 6 EULP tak dává v podstatě státu na výběr, jakým způsobem zaručí přístup k soudu, tedy pomocí kterých prostředků. Rovněž rozhodnutí tohoto případu obsahuje názor ESLP, že stát musí někdy učinit jistá pozitivní opatření²⁰⁶, aby splnil své závazky plynoucí z Evropské úmluvy. Ovšem jaké prostředky užije v rámci opatření, již závisí na samotné volbě státu. Například může využít institut bezplatné právní pomoci. ESLP shledává, že překážkou k přístupu k soudu je třeba systém, ve kterém neexistuje právo na právní pomoc a navíc kupříkladu ještě v jeho prostředí je kvalifikovaná právní pomoc drahá.²⁰⁷ Proto je nejvhodnější využít institut bezplatné právní pomoci. Ovšem se musí stanovit takové podmínky, aby nedocházelo k jeho zneužití. Jako třeba zpětné uhrazení nákladů, prokáže-li se, že účastník měl dostatek prostředků zajistit si právní pomoc sám.

Porušení práva na přístup k soudu spočívá i v neefektivní právní pomoci, byť byla zajištěna. Takového názoru je i ESLP²⁰⁸. Pokud je subjektu v rámci řízení přiznáno právo na bezplatnou právní pomoc a je mu ustanoven advokát, musí se jednat o takového advokáta, který je způsobilý²⁰⁹ v dané věci efektivně hájit práva zastoupeného. Ač tedy jsou subjektu ustanoveni právní zástupci, byť několik, ale všichni se omluví z důvodu podjatosti, musí stát, respektive jeho příslušné orgány, učinit všechna nezbytná opatření, která povedou k tomu, že subjekt bude moci skutečně využít kvalifikovaných právních služeb poskytnutých právním zástupcem.

Nicméně v případě Airey proti Irsku²¹⁰ dva soudci měli nesouhlasný postoj k bezplatné právní pomoci v civilních věcech a neshledali tak v tom porušení

²⁰⁵ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku, 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73

²⁰⁶ Srov. Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva Kreuz proti Polsku, 19. 6. 2001, stížnost č. 28249/95

²⁰⁷ KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1, s. 523

²⁰⁸ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Bertuzzi proti Francii, 13. 2. 2003, stížnost č. 36378/97

²⁰⁹ Myšleno jako nezaujatý např. vůči straně sporu, jako v uvedeném případě Bertuzzi proti Francii

²¹⁰ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku, 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73

práva na přístup k soudu. Podle irského soudce EULP nestanovuje právo na bezplatnou právní pomoc v civilních věcech a toho by se měl ESLP držet. Stejný názor měl i islandský soudce. Ten uvedl, že ani „nelze vyhrát válku proti chudobě extenzivním výkladem Evropské úmluvy“. Oba soudci upozornili, že takový výklad se může dotknout věci veřejného pořádku, či dokonce i státních výdajů.²¹¹ Jejich názor je v celku logický. Jsou pevně stanovená práva, a pokud bude docházet k jejich extenzivnímu výkladu, může to na jednu stranu vést až k jakési neurčitosti EULP. Respektive Evropská úmluva stanovuje práva, se kterými souhlasily smluvní státy, ale ESLP může judikaturou rozšířit působnost těchto práv natolik, že by s tím třeba státy nesouhlasily. Na druhou stranu EULP pochází již z půlky 20. století. Od té doby však i celá společnost prošla vývojem, proto je nutné ji posunout dále. Obzvláště v současnosti může být kvalifikovaná právní pomoc rozhodující ohledně spravedlivého projednání věci.

Přesto však ESLP uvádí, že v případě práva na přístup k soudu, potažmo práva na bezplatnou právní pomoc se nejedná o absolutní práva a za určitých předpokladů mohou být omezena. Samozřejmě pokud účelem těchto omezení je splnění určitého legitimního cíle a jsou-li přiměřená.

6.1.1 Beznadějně situace

Porušení čl. 6 EULP ve smyslu nedostatečné právní pomoci v kontextu s právem na přístup k soudu bylo i v případě Aerts proti Belgii²¹². V tomto případě ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 6 EULP, ve smyslu neposkytnutí právní pomoci z následujícího důvodu. Belgický systém sice stanovoval možnost bezplatné právní pomoci, nicméně ta v konkrétním případě nebyla uskutečněna na základě toho, že „Výbor právní pomoci“ posoudil danou věc jako bez možnosti úspěchu. Jenže posoudit danou věc, v tomto případě odvolání, může pouze soud, nikoli uvedený výbor, jak uvedl i ESLP. Tudíž i když odvolání bylo v době podání žádosti o právní pomoc nepodložené, nemohl na základě toho institut poskytující právní pomoc ji odmítnout.

Evropský soud pro lidská práva posuzuje konkrétní případy individuálně a přihlíží tak k různým prvkům, na základě kterých může dospět k zamítavému postoji ohledně porušení práva na spravedlivý proces. Jedná se například o to,

²¹¹ BATES, Ed. *The Evolution of the European Convention on Human Rights: From Its Inception to the Creation of a Permanent Court of Human Rights*. 1. vydání. New York: Oxford University Press, 2010. 571 s. ISBN 978-0-19-920799-2, s. 345

²¹² Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Aerts proti Belgii, 30. 7. 1998, stížnost č. 25357/94

že pokud systém bezplatné právní pomoci nabízí jisté záruky před libovůlí, jakožto např. struktura členů orgánu poskytující právní pomoc, či možnost obrany žadatele spočívající v podání opravného prostředku²¹³. V dalším případě napadající neposkytnutí právní pomoci opět směřujícím proti Francii a jejímu systému²¹⁴, zohlednil ESLP to, že nebyla povinnost být právně zastoupen v daném řízení.²¹⁵

6.1.2 Poučovací povinnost soudu

Porušením práva na přístup k soudu je i soudem nedostatečné poučení účastníků při řízení. Jak je již výše uvedeno, poučovací povinnost soudu je možné v nepravém slova smyslu, respektive v širším pohledu chápat jako zvláštní typ právní pomoci.

Evropský soud se tak ve své judikatuře zabýval nesplněním poučovací povinnosti ze strany soudů ohledně informování o lhůtě pro podání opravného prostředku. Třeba ve věci Dombrowski proti Polsku²¹⁶ byla evidentní chyba, že vnitrostátní odvolací soud nepoučil účastníka ohledně začátku běhu lhůty pro podání dovolání, a to v dopise informujícím o neshledání důvodů pro podání dovolání jeho právním zástupcem. V tomto případě je ovšem sporný počátek běhu lhůty, který byl ve své podstatě daný na základě polské judikatury. Nicméně je třeba položit otázku, zda stěžovatel neměl dostatečný čas se s judikaturou seznámit. S ohledem na to, že daný případ byl až po nějakém čase od doby, kdy z judikatury vyplýval počátek běhu lhůty pro podání dovolání, tak lze považovat za chybu stěžovatele, či možná spíše jeho právního zástupce. V jiném případě²¹⁷ bylo již zcela evidentní porušení EULP bylo na základě nedostatečného znění rozsudku, ve kterém chybělo poučení ohledně možnosti podání opravného prostředku. Respektive následné odmítnutí podaného opravného prostředku z důvodu nesplnění lhůty pro jeho podání, znamenalo porušení práva na přístup k soudu. To spočívalo v tom, že nelze odmítnout podaný opravný prostředek

²¹³ Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Del Sol proti Francii, 26. 2. 2002, stížnost č. 46800/99

²¹⁴ Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Gnahoré proti Francii, 19. 9. 2000, stížnost č. 40031/98

²¹⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 662-663

²¹⁶ Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Dombrowski proti Polsku, 18. 10. 2011, stížnost č. 9566/10

²¹⁷ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Faniel proti Belgii, 1. 3. 2011, stížnost č. 11892/08

pro nesplnění lhůty, pokud účastník nebyl dostatečně poučen. Poučit účastníka ohledně možnosti podání opravného prostředku považují za základní a přitom jednoduchou věc. Rovněž souhlasím s ESLP, když považoval za porušení práva na přístup k soudu neinformování účastníka o lhůtě pro podání opravného prostředku v takové věci, která měla pro toho účastníka velký význam²¹⁸. A to, i když nebyla tak ztížená možnost informování účastníka ohledně procesního postupu jako v uvedeném případě Faniel proti Belgii.²¹⁹

6.2 Právo na právní pomoc v kontextu s právem na spravedlivé projednání věci

Účel Evropské úmluvy bude porušen nezajištěním práva na právní pomoc, byť není explicitně přiznáno v civilních věcech, které v souvislosti rovněž poruší právo na spravedlivé projednání věci.

Mimo omezení práva na přístup k soudu ESLP dospěl také k závěru, že nedostatečná kvalifikovaná právní pomoc bude znamenat porušení smyslu EULP z hlediska nespravedlivého projednání věci. Nicméně se zároveň musí posoudit významnost daného případu pro stěžovatele²²⁰. V podstatě čím větší význam má pro stěžovatele daná věc, tím se ESLP bude více přiklánět k závěru, že došlo k porušení čl. 6 EULP z důvodu nedostatečné právní pomoci mající vliv na spravedlivé projednání věci.

Poskytnutí bezplatné právní pomoci považují za nutné s ohledem na splnění zájmu spravedlivého projednání dané věci. Ovšem podle rozsudku²²¹ ESLP tomu tak není v případě, když stěžovatel i přes to mohl účinně hájit svá práva. Právě McVicar měl dostatečné vzdělání na to, aby mohl v rámci vnitrostátního řízení účinně hájit svá práva. Navíc to i průběh řízení dokázal. Z počátku sice byl zastoupený právním zástupcem, ale větší část řízení jednal sám

²¹⁸ Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Assunção Chaves proti Portugalsku, 31. 1. 2012, stížnost č. 61226/08

²¹⁹ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 663

²²⁰ Viz Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva P., C. a S. proti Velké Británii, 16. 7. 2002, stížnost č. 56547/00

²²¹ Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva McVicar proti Velké Británii, 7. 5. 2002, stížnost č. 46311/99

bez pomoci.²²² Když EULP výslovně nestanovuje právo na právní pomoc v civilních věcech, tak by ESLP měl detailněji prozkoumávat každý případ a v něm zhodnotit veškeré okolnosti, zda skutečně právní pomoc byla nutná ke spravedlivému projednání

Je vhodné také říct, že nespravedlivé projednání věci bude i takové, které bude nerovné a dojde k porušení principu rovnosti jakožto atributu práva na spravedlivý proces. S tím je možné se setkat i v judikatuře²²³ ESLP. Neposkytnutí právní pomoci připraví účastníka o možnost účinně hájit svou věc, což ve svém důsledku může vést k nepřijatelné nerovnosti zbraní.

6.3 Právo na obhajobu

Jak je již výše uvedeno, explicitně je v Evropské úmluvě, čl. 6, odst. 3, písm. c), uvedeno právo na obhajobu. Jeho součástí je tedy i právo na právní pomoc, v tomto případě myšleno v trestních věcech. Jak uvádí i ESLP²²⁴, právo na právní pomoc obhájcem zcela jistě patří mezi základní prvky spravedlivého procesu, i když se nejedná o právo absolutní.

Obecně platí, že vybrat si svého obhájce může ten, kdo si ho může sám zaplatit. Ten, kdo si ho dovolit nemůže, si zároveň ani nemůže zvolit konkrétního obhájce. Podle EULP má každý právo si zvolit svého obhájce a jeho výběr by měl být respektovaný. Přesto však se nejedná o právo absolutní, protože se mohou objevit důvody, při kterých by se ustanovil obhájce obviněnému i proti jeho vůli.²²⁵

Je v tomto ohledu správné, že převažuje zájem na skutečné a účinné obhajobě a tak není porušení znění Evropské úmluvy, pokud stát určí jiného než zvoleného obhájce, který bude kvalifikovanější k projednávání dané věci²²⁶. Je důležité, aby byl primárně kladen důraz na kvalifikované právní zastupování. O to více v trestních věcech.

²²² BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1, s. 17

²²³ Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Steel a Morris proti Velké Británii, 15. 2. 2005, stížnost č. 68416/01

²²⁴ Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Krombach proti Francii, 13. 2. 2001, stížnost č. 29731/96

²²⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 805

²²⁶ Rozhodnutí páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Prehn proti Německu, 24. 8. 2010, stížnost č. 40451/06

Státu náleží právo stanovovat podmínky na obhájce, respektive jaká kritéria musí osoba splňovat, aby mohla právně zastupovat osoby v trestních věcech. Jedná se například o požadavek konkrétního vzdělání – právního, případně musí být člen stavovské komory – advokát²²⁷. Jen tak je možné zajistit kvalifikovanou právní pomoc skutečnými odborníky z oblasti práva.

Zároveň Evropský soud pro lidská práva ve své podstatě ani nepřipouští, jak lze pozorovat z jeho judikatury²²⁸, omezení či zbavení práva na obhajobu prostřednictvím obhájce, pokud se vyhýbá trestnímu řízení. I v případě nespolečnosti obviněného, je nezbytné neomezovat jeho právo na obhajobu.

6.3.1 Právo na bezplatnou obhajobu

Podle Evropského soudu pro lidská práva je právo na bezplatnou obhajobu z moci úřední jedním ze základních atributů spravedlivého procesu, respektive spravedlivého trestního řízení.²²⁹

Právo na bezplatnou obhajobu je nutné vázat na dvě podmínky, které musí být zároveň splněny. První požadavek se vztahuje k osobě obviněného. Aby měl obviněný nárok na bezplatnou právní pomoc v trestních věcech, musí být nemajetný, respektive nemůže být schopen si prostřednictvím svých prostředků advokáta zaplatit. Druhý požadavek pak spočívá na principu spravedlnosti. Čili aby mohl být obviněnému ustanoven bezplatně obhájce, musí to být v zájmu spravedlnosti, jak lze vypožorovat i v judikatuře²³⁰ ESLP. Z čehož právě vyplývá, že právo na bezplatnou obhajobu není absolutní.

Zda je naplněn první požadavek spočívající v nedostatku finančních prostředků obviněného, je třeba sledovat k době, kdy se rozhoduje o ustanovení obhájce takové osobě. Nicméně problematické je, pokud později odpadne tento důvod. Objevují se názory, že pokud obviněný má později již prostředky, aby mohl obhájce zaplatit, je po něm vhodné požadovat vzniklé náklady na bezplatnou právní pomoc. ESLP však obecně platný právní názor nevyjádřil,

²²⁷ Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Zagorodniy proti Ukrajině, 24. 11. 2011, stížnost č. 27004/06

²²⁸ Např. Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Poitrimol proti Francii, 23. 1. 1993, stížnost č. 14035/88

²²⁹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X, s. 184

²³⁰ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Pakelli proti Německu, 25. 4. 1983, stížnost č. 8398/78

nicméně v jednom případě rozhodl²³¹, že se nejedná o porušení Evropské úmluvy, když má stěžovatel zaplatit vzniklé náklady na jemu poskytnutou bezplatnou právní pomoc. Nutno říct, že to bylo v konkrétním případě a vzhledem k jeho okolnostem. Proti následnému požadování nákladů se jednoznačně kloním k argumentu, že by takové jednání mohlo zastrášovat obviněné. Ti by se báli využívat bezplatnou právní pomoc z toho důvodu, že by následně mohly nastat okolnosti, které by zapříčinily uhrazení vzniklých nákladů. Obvinění by se pak raději obhajovali sami, ačkoliv by to pro jejich obhajobu nebylo nejlepší. Jejich obhajoba by pak nemusela být dostatečně účinná.²³²

Druhým požadavkem, který musí být splněn, aby obviněný měl nárok na bezplatnou obhajobu, je zájem spravedlnosti na obhajování prostřednictvím kvalifikované osoby. Tento požadavek musí být citlivě a dostatečně důkladně prověřovaný v každém případě individuálně. Podle judikatury²³³ ESLP se musí zohlednit dva faktory. Prvním faktorem je závažnost způsobeného trestného činu obviněným²³⁴ a rovněž s tím související závažnost ukládaného trestu²³⁵. Druhým faktorem je pak složitost věci.

Z logiky věci vyplývá, že má-li se uložit trest odnětí svobody, jakožto nejzávažnější možný trest²³⁶, měl by být advokát zpravidla vždy ustanoven²³⁷. V případě méně závažných trestů, např. peněžitých, se zohledňuje jejich výše trestu.

Co do složitosti věci jakožto druhého posuzovaného faktoru, je nutné posoudit složitost právní otázky. Je logické, že osoby, které nemají právnické vzdělání, nebudou schopné se efektivně obhajovat²³⁸. Těžko pak v oboru nevzdělaný člověk bude moci kvalitně připravit odvolání a čelit připravenému státnímu zástupci, které požadované vzdělání má. Stejně jako to bude těžce

²³¹ Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Ognyan Asenov proti Bulharsku, 17. 2. 2011, stížnost č. 38157/04

²³² KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 810

²³³ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Quaranta proti Švýcarsku, 24. 5. 1991, stížnost č. 12744/87

²³⁴ Při zásadě presumpce nevinu případně, kterého se údajně dopustil

²³⁵ Případně, který je možný uložit

²³⁶ Trest smrti nelze podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práva a svobod uložit

²³⁷ Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Benham proti Velké Británii, 10. 6. 1996, stížnost č. 19380/92

²³⁸ Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Tsonyo Tsonev proti Bulharsku (č. 2), 14. 1. 2010, stížnost č. 2376/03

posuzovat mladý člověk, který navíc pochází ze sociálně slabé rodiny a je závislý na drogách²³⁹.

U laiků lze předpokládat, že nebudou schopni odborně hájit svá práva. Ovšem nelze zcela souhlasit s ESLP, podle něhož poskytnutí kvalifikovaného obhájce automaticky nezajišťuje účinnou právní pomoc. Není tak obecně pochybením, pokud však své úkoly bude obhájce plnit. Problém tak je, že ne všichni obhájci z moci úřední jsou vždy specialisté na trestní právo, a tak ne všichni umí účinně hájit práva zastoupeného. Z toho vyplývá, že požadavky na osobu, která může být obhájcem, jsou vlastně jen formální. Nicméně na druhou stranu má stěžovatel alespoň možnost následně prokázat, že nebyl efektivně hájený. Je to však pouze na něm, zda Evropskému soudu pro lidská práva neschopnost obhájce prokáže.²⁴⁰

Nutno říct, že podle čl. 6, odst. 3, písm. c) Evropské úmluvy automaticky nevzniká právo na bezplatnou obhajobu v každém případě. I když bude obviněnému garantovaný spravedlivý proces před prvoinstančním soudem, tedy včetně atributu právní pomoci, neznamená to, že stát poruší závazky plynoucí z EULP, pokud u odvolacího soudu obviněný již nárok na bezplatnou obhajobu mít nebude. Ovšem za předpokladu, že bude objektivně prokazatelná absolutní nemožnost úspěchu²⁴¹. Poskytnutí bezplatné obhajoby v takových případech, by znamenalo jen neúčelné vynaložení nákladů.

Zároveň by měla platit poučovací povinnost²⁴² orgánů veřejné moci, respektive soudy by měly o možnosti využití práva na bezplatnou obhajobu poučit. Respektive nejen o možnosti, ale zároveň i o podmínkách²⁴³, které je nutné splnit, aby mohla být obviněnému přiznána. ESLP však k tomu dodává, že je to nutné v případech, pokud s ohledem na obviněného by nebylo po něm spravedlivé chtít, aby si sám získal tyto informace.²⁴⁴ Nicméně je stejně vhodné poučit

²³⁹ Viz Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Quaranta proti Švýcarsku, 24. 5. 1991, stížnost č. 12744/87

²⁴⁰ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X, s. 184-185

²⁴¹ Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Monnell a Morris proti Velké Británii, 2. 3. 1987, stížnosti č. 9562/81 a 9818/82

²⁴² Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Padalov proti Bulharsku, 10. 8. 2006, stížnost č. 54784/00

²⁴³ Formálních i materiálních

²⁴⁴ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 810-811

každého obviněného, tedy i takové, po kterých by nebylo nespravedlivé požadovat, aby si takové informace sami získali.

Ve většině smluvních států Evropské úmluvy je v rámci vnitrostátního řízení ovšem běžnou povinností advokáta poskytovat bezplatnou právní pomoc, tedy i v rámci trestních věcí. Samozřejmě za zákonem stanovených podmínek. Byly však i případy, kdy advokáti považovali poskytování bezplatné právní pomoci jako nucené práce, které by rovněž odporovaly EULP, protože explicitně v Evropské úmluvě není, že takovou pomoc mají poskytovat advokáti. Nicméně se však dovodilo, že to patří do výkonu jejich povolání.²⁴⁵

²⁴⁵ DIJK, Pieter van, HOOF, G. J. H. van and coll. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. 3. vydání. Haag: Kluwer Law International, 1998. 850 s. ISBN 90-411-0598-0, s. 338-339

7 ZÁVĚR

Pojem „právo na spravedlivý proces“ je de facto pojem obecný, jež zastřešuje jednotlivé atributy, ze kterých se skládá celková doktrína spravedlivého procesu.

Jako celek právo na spravedlivý proces spadá mezi základní lidská práva. Jeho atributy je možné nalézt již ve 13. století, když panovnický dokument Magna Charta Libertatum v roce 1215 některé prvky zakotvil. Posléze se jednotlivé atributy objevovaly i v dalších dokumentech přiznávající lidská práva. Za přelomové z pohledu práva na spravedlivý proces je možné však považovat až 20. století. Konkrétně mezinárodní dokument jakým je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. V ní se nachází článek 6, který aspekty spravedlivého procesu obsahuje.

Smluvní státy Evropské úmluvy jsou právě odpovědné za porušení svých závazků. Posouzení konkrétního případu přísluší orgánu, který je na základě EULP vytvořen. Ač si v průběhu doby prošel tento orgán vývojem a nepůsobil v takové podobě, jak působí dnes, tak stejně po celou dobu jeho existence je velmi významný. Není to nikdo jiný než Evropský soud pro lidská práva sídlícím ve Štrasburku.

Evropský soud pro lidská práva poskytuje jednotlivcům ochranu práv zakotvených v Evropské úmluvě. V podstatě každý se na něj může obrátit se stížností ohledně porušení takového práva smluvním státem.

Evropský soud pro lidská práva jakožto orgán poskytující ochranu práv nacházejících se v EULP, tak logicky poskytuje ochranu právům, která musejí být splněna, aby se jednalo o spravedlivý proces, jak sám označil tato práva v čl. 6 EULP jako „right to fair trial“.

Štrasburský soud (ESLP) se v rámci své dlouholeté rozhodovací činnosti častokrát zabýval porušením práva na spravedlivý proces. Konkrétně nejčastěji nepřiměřenou délkou soudního řízení. Ačkoliv samotné řízení před ESLP trvá poměrně dlouho, tak stejně ve své podstatě netoleruje jakékoliv průtahy v řízení před vnitrostátními soudy. Obecně netoleruje přetíženost soudů, jakožto důvod nepřiměřené délky řízení. Na to konto uvádí, že je věcí každého státu zorganizovat si své soudnictví tak, aby řízení nebyla nepřiměřeně dlouhá. Samozřejmě je toho názoru, že se musí případ od případu posuzovat individuálně.

Ve své judikatuře se zabýval i problematikou doby, která se má posuzovat jako nepřiměřená. Rovněž definoval faktory, které je nutné zohlednit a posoudit v konkrétním případě, zda se jedná o nepřiměřeně dlouhé řízení.

Evropský soud pro lidská práva se rovněž zabýval i otázkou právní pomoci, respektive bezplatné právní pomoci. Právo na obhajobu, tedy na právní pomoc v trestních věcech je výslovně zakotveno v Evropské úmluvě. U tohoto práva však judikoval, že musí být splněny dva požadavky, aby měl obviněný nárok na bezplatnou obhajobu. Jsou jimi nemajetnost obviněného a zájem spravedlnosti. Naproti tomu právo na bezplatnou právní pomoc v civilních věcech, respektive v záležitostech nespádajících do trestní oblasti, již výslovně z EULP nevyplývá. Nicméně podle ESLP musí být naplněn účel Evropské úmluvy. Proto, když není poskytnuta bezplatná právní pomoc v civilních věcech, může dojít k porušení čl. 6 EULP. Evropský soud pro lidská práva dovedl, že právě neposkytnutím právní pomoci, může být zároveň porušeno právo na přístup k soudu, či může být odepřeno spravedlivé projednání věci, čili porušení spravedlivého procesu.

V českém prostředí jsou prvky práva na spravedlivý proces hlavně zakotveny v Listině základních práv a svobod. Tento katalog lidských práv patří do ústavního pořádku a spravedlivý proces zakotvuje v páté hlavě. Samozřejmě některé atributy „fair trial“ se nalézají v Ústavě ČR, ale i v běžných zákonech.

Jako soudní orgán ochrany ústavnosti v ČR působí Ústavní soud. Ten poskytuje ochranu i právům na spravedlivý proces a nemálo krát se ve své judikatuře porušením těchto práv zabýval, včetně atributů jako je nepřiměřená délka soudního řízení, či právo na právní pomoc.

Jak sám Ústavní soud uvádí, respektuje a rozhoduje případy v souladu s judikaturou ESLP. Pokládá za důležité, aby jeho rozhodnutí, ovšem i rozhodnutí obecných soudů, byla konformní s judikaturou ESLP. Důvodem je právě možný vznik odpovědnosti České republiky za porušení svých závazků.

Ústavní soud jakožto soud stojící mimo soustavu obecných soudů, však podle sebe je oprávněn zasahovat do jejich činnosti pouze minimálně. Nicméně poruší-li obecný soud v rámci svého výkonu účastníkově ústavně zaručené právo, je to důvodem pro zrušení jeho rozhodnutí.

V otázce průtahů v řízení však Ústavní soud částečně zasahuje do činnosti obecných soudů zvláštním způsobem. Je-li totiž porušeno ústavně zaručené právo plynoucí z čl. 38, odst. 2 LZPS, zakáže Ústavní soud v pokračování v průtazích

a přikáže jednat. Zároveň i sám si uvědomuje, že posoudit, zda soudní řízení bylo nepřiměřeně dlouhé, se musí vždy případ od případu. V souladu s judikaturou ESLP tak posuzuje objektivní složitost věci, chování soudu, chování účastníků a také zohledňuje význam předmětu řízení pro účastníka.

V případě právní pomoci je situace v České republice o něco jednodušší, než tomu je z mezinárodního hlediska. Oproti Evropské úmluvě LZPS explicitně zakotvuje právo na právní pomoc v čl. 37, odst. 2. LZPS se neomezila jen na přiznání práva na obhajobu a stanovila, že právo na právní pomoc náleží nejen subjektům, proti kterým je vedeno trestní řízení. Podle Ústavního soudu musí garantovat právo na právní pomoc stát. Pokud by tomu tak nebylo, mohlo by to ohrozit princip rovnosti účastníků řízení. Účelem tohoto ústavně zaručeného práva je totiž zajistit účastníkovi možnost účinně hájit svá práva a uplatňovat své zájmy. Nelze opomenout ani názor Ústavního soudu, že poskytování kvalifikované právní pomoci, mohou pouze osoby s odborným právním vzděláním. Přičemž poskytují-li právní služby bezplatně, tak náhrada jejich vynaložených nákladů je jakousi materiální podmínkou zajištění právní pomoci.

RESUMÉ

This thesis deals with right to a fair trial, which is among fundamental human rights. The first part of this thesis provides a general description of the right to a fair trial, including its development in the context of human rights. It details the concept consisting of several sub-aspects. Certain attributes are defined more in detail. Furthermore, the first part provides basic sources of right to a fair trial. In the Czech Republic it is particularly the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. From an international perspective, the most important is the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Other parts of the thesis focus on individual rights of a fair trial – on the right to a reasonable length of judicial proceedings and the right to legal aid. The protection of these constitutionally guaranteed rights in the Czech Republic is provided by the Constitutional Court. At the international level, it is the European Court of Human Rights under the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Therefore, these parts of the thesis are written from the perspective of case law of the above mentioned judicial institutions. The right to a reasonable length of court proceedings is the right of everyone to their process taking place within an adequate time period. Several factors have impact on adequacy - they include the participants' behaviour, court procedure and complexity of the case. The importance of the case for the participant is also taken into account. The right to legal aid serves to provide qualified legal assistance for the proceedings. Free legal aid is guaranteed in cases where legal representation is appropriate. However, both of these aspects of the right to a fair trial must be evaluated individually and always with regard to a particular case.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

BATES, Ed. *The Evolution of the European Convention on Human Rights: From Its Inception to the Creation of a Permanent Court of Human Rights*. 1. vydání. New York: Oxford University Press, 2010. 571 s. ISBN 978-0-19-920799-2

BENÁK, Jaroslav, COUFALÍK, Petr, DOSTÁLOVÁ, Markéta a kol. *Bezplatná právní pomoc v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 90 s. ISBN 978-80-210-6967-1

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I. část – Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, 887 s. ISBN 978-80-7201-789-4

DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: Úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, s. r. o., 2005. 263 s. ISBN 80-7182-200-0

DIJK, Pieter van, HOOFF, G. J. H. van and coll. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. 3. vydání. Haag: Kluwer Law International, 1998. 850 s. ISBN 90-411-0598-0

DOSTÁL, Martin. *Ústavní soud České republiky v letech 1993-2000: podstata ústavního soudnictví, procesní úprava, základní ústavněprávní doktríny a významné judikáty prvního Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, 157 s. ISBN 80-7201-462-5

FILIP, Jan. *Ústavní právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 119 s. ISBN 978-80-210-5626-8

FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan, ZIMEK, Josef. *Základy státovědy*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 266 s. ISBN 80-210-3023-2

FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 237 s. ISBN 80-7179-149-0

GOMIEN, Donna, HARRIS, David, ZWAAK, Leo. *Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*. 1. vydání. Štrasburk: Council of Europe Publishing, 1996. 479 s. ISBN 92-871-2956-8

GRINC, Jaroslav. *Právo pro politology*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 147 s. ISBN 978-80-247-2921-3

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropské úmluva o lidských právech a České republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: Řízení před Evropským soudem pro lidská práva; Formální náležitosti podání; Úmluva o ochraně lidských práv; Jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-506-9

KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 579 s. ISBN 978-80-7380-335-3

KLÍMA, Karel a kol. *Praktikum českého ústavní práva*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7380-173-1

KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2011. 432 s. ISBN 978-807-3802-967

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3

KOCOUREK, Jiří, ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 621 s. ISBN 80-7179-761-8

KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2011. 175 s. ISBN 978-80-7431-056-0

PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda: 1.díl Obecná státověda*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1998. 369 s. ISBN 80-7201-141-3

SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, Vladimír, SYLLOVÁ, Jindřiška. *Ústava České republiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 949 s. ISBN 978-70-7179-869-9

SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v Evropské unii*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 288 s. ISBN 978-80-210-5045-7

STAVINHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5

STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 123 s. ISBN 978-80-210-5062-4

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80-210-1485-7

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, VYCHOPĚŇ, Martin, KRYM, Ladislav, PEJCHAL, Aleš a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 651 s. ISBN 978-80-7179-248-2

ŠÍMA, Alexander, SUK, Milan. *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 405 s. ISBN 80-7179-500-3

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005. 359 s. ISBN 80-7201-569-9

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 144 s. ISBN 80-7179-398-1

WÁGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7380-437-4

ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva – globalizace – bezpečnost*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2008. 461 s. ISBN 978-80-7380-103-8

ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 268 s. ISBN 80-7179-005-2

Internetové zdroje

BARNETOVÁ, Dominika. *K otázce nepřiměřené délky trestního řízení a prostředkům nápravy, zejména s přihlédnutím judikatuře ESLP*. [online]. 20. 6. 2013 [cit. 1. 3. 2015] Bulletin-advokacie.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-otazce#ftn2>>

FABRI, Marco, LANGBROEK, Philip M. *Delay in judicial proceedings: A preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of article 6, 1 ECHR and their consequences for judges and judicial administration in the civil, criminal and administrative justice chains.* [online]. 10. 11. 2003 [cit. 28. 2. 2015] Council of Europe. Dostupné z WWW: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1031009&Site=COE>>

FOREJTOVÁ, Monika. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je ož tu už neběží.* [online]. 16. 1. 2015 [cit. 25. 1. 2015] Právní prostor. Dostupné z WWW: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>>

Historie ústavního soudnictví. [online]. 2014 [cit. 18. 11. 2014] Ústavní soud. Dostupné z WWW: <<http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>>

Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. [online]. 2. 4. 2002 [cit. 21. 11. 2014] epravo.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opravnen-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html>>

LISSE, Luděk. *Listina základních práv Evropské unie.* [online]. 2014 [cit. 16. 11. 2014] Ústav práva a právní vědy. Dostupné z WWW: <<http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>>

Magna Carta: English translation of Magna Carta. [online]. 2014 [cit. 15. 11. 2014] British Library. Dostupné z WWW: <<http://www.bl.uk/magna-carta/articles/magna-carta-english-translation>>

NEZDAŘIL, Aleš. *Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení.* [online]. 22. 11. 2006 [cit. 1. 2. 2015] Právní rádce. Dostupné z WWW <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-19808100-moznosti-obrany-proti-prutahum-v-soudnim-rizeni>>

Obhajoba. [online]. 2015 [cit. 5. 2. 2015] Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/obhajoba>>

O OSN. [online]. 2014 [cit. 16. 11. 2014] Informační centrum OSN v Praze. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>>

Postavení a pravomoci Ústavního soudu. [online]. 2014 [cit. 18. 11. 2014] Ústavní soud. Dostupné z WWW: <<http://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci/>>

Judikatura

Evropský soud pro lidská práva

Rozhodnutí páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Prehn proti Německu, 24. 8. 2010, stížnost č. 40451/06

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Neumeister proti Rakousku, 27. 6. 1968, stížnost č. 1936/63

Rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva Golder proti Velké Británii, 21. 2. 1975, stížnost č. 4451/70

Rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva König proti Německu, 28. 6. 1978, stížnost č. 6232/73

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Airey proti Irsku, 9. 10. 1979, stížnost č. 6289/73

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Deweer proti Belgii, 27. 2. 1980, stížnost č. 6903/75

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Buchholz proti Německu, 6. 5. 1981, stížnost č. 7759/77

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Eckle proti Německu, 15. 7. 1982, stížnost č. 8130/78

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Pakelli proti Německu, 25. 4. 1983, stížnost č. 8398/78

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Zimmermann a Steiner, 13. 7. 1983, stížnost č. 8737/79

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Monnell a Morris proti Velké Británii, 2. 3. 1987, stížnosti č. 9562/81 a 9818/82

Rozsudek pléna Evropského soudu pro lidská práva Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělsku, 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Quaranta proti Švýcarsku, 24. 5. 1991, stížnost č. 12744/87

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Wiesinger proti Rakousku, 30. 10. 1991, stížnost č. 11796/85

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Bunkate proti Nizozemsku, 26. 5. 1993, stížnost č. 13645/88

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Poitrimol proti Francii, 23. 1. 1993, stížnost č. 14035/88

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Benham proti Velké Británii, 10. 6. 1996, stížnost č. 19380/92

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Süßmann proti Německu, 16. 9. 1996, stížnost č. 20024/92

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Guillemin proti Francii, 21. 2. 1997, stížnost č. 19632/92

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Henra proti Francii, 29. 4. 1998, stížnost č. 36313/97

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva Aerts proti Belgii, 30. 7. 1998, stížnost č. 25357/94

Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Van Pelt proti Francii, 23. 5. 2000, stížnost č. 31070/96

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Frydlender proti Francii, 27. 6. 2000, stížnosti č. 30979/96

Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Barfuss proti České republice, 31. 7. 2000, stížnost č. 35848/97

Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Gnahoré proti Francii, 19. 9. 2000, stížnost č. 40031/98

Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Krombach proti Francii, 13. 2. 2001, stížnost č. 29731/96

Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva Kreuz proti Polsku, 19. 6. 2001, stížnost č. 28249/95

Rozsudek třetí sekce Evropského soudu pro lidská práva Del Sol proti Francii, 26. 2. 2002, stížnost č. 46800/99

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva P., C. a S. proti Velké Británii, 16. 7. 2002, stížnost č. 56547/00

Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva McVicar proti Velké Británii, 7. 5. 2002, stížnost č. 46311/99

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Bořánková proti České republice, 7. 1. 2003, stížnost č. 41486/98

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Bertuzzi proti Francii, 13. 2. 2003, stížnost č. 36378/97

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Hartman proti České republice, 10. 7. 2003, stížnost č. 53341/99

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Schmidtová proti České republice, 22. 7. 2003, stížnost č. 48568/99

Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Matwiejczuk proti Polsku, 2. 12. 2003, stížnost č. 37641/97

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Hradecký proti České republice, 5. 10. 2004, stížnost č. 76802/01

Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Steel a Morris proti Velké Británii, 15. 2. 2005, stížnost č. 68416/01

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Eko-energie, spol. s r. o. proti České republice, 17. 5. 2005, stížnost č. 65191/01

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Římskokatolická farnost Obříství proti České republice, 24. 5. 2005, stížnost č. 65196/01

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Houbal proti České republice, 14. 6. 2005, stížnost č. 75375/01

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Apicella proti Itálii, 29. 3. 2006, stížnost č. 64890/01

Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Padalov proti Bulharsku, 10. 8. 2006, stížnost č. 54784/00

Rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva Theocharis proti Řecku, 26. 3. 2009, stížnost č. 32821/07

Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Tsonyo Tsonev proti Bulharsku (č. 2), 14. 1. 2010, stížnost č. 2376/03

Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Ognyan Asenov proti Bulharsku, 17. 2. 2011, stížnost č. 38157/04

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Faniel proti Belgii, 1. 3. 2011, stížnost č. 11892/08

Rozsudek čtvrté sekce Evropského soudu pro lidská práva Dombrowski proti Polsku, 18. 10. 2011, stížnost č. 9566/10

Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva Zagorodniy proti Ukrajině, 24. 11. 2011, stížnost č. 27004/06

Rozsudek druhé sekce Evropského soudu pro lidská práva Assunção Chaves proti Portugalsku, 31. 1. 2012, stížnost č. 61226/08

Rozhodnutí získané z databáze HUDOC. [online]. HUDOC European Court of Human Rights. Dostupné z WWW: <<http://hudoc.echr.coe.int/>>

Ústavní soud České republiky

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 1994, sp. zn. I. ÚS 89/94

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995, sp. zn. IV. ÚS 173/94

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 1995, sp. zn. III. ÚS 90/95

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 1996, sp. zn. I. ÚS 5/96

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 1997, sp. zn. I. ÚS 272/96

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 70/97

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. I. ÚS 313/97

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. IV. ÚS 13/98

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. IV. ÚS 358/98

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 1. 1999, sp. zn. I. ÚS 209/98

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2000, sp. zn. II. ÚS 342/99

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 10. 2000, sp. zn. III. ÚS 200/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 599/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/00

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 663/01

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2002, sp. zn. IV. ÚS 707/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2004, sp. zn. IV. ÚS 475/03

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2004, sp. zn. III. ÚS 529/03

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 669/03

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. IV. ÚS 628/03

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 386/04
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 734/04
Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04
Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 167/05
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. IV. ÚS 392/05
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. I. ÚS 351/05
Nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 684/05
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2009, sp. zn. II. ÚS 3201/08-1
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 22/10-1
Nález Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. II. ÚS 862/10-1
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2010, sp. zn. I. ÚS 2859/09-1
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. III. ÚS 1320/10-1
Nález Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 562/11-1
Nález Ústavního soudu ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1536/11-2
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3849/11-1
Nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. I. ÚS 3106/13-1
Stanovisko Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. Pl. ÚS-st 1/96-1
Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. III. ÚS 169/96
Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 228/2000
Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03
Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2981/07-1
Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 2428/08-1

Rozhodnutí Ústavního soudu získané z databáze programu CODEXIS
ACADEMIA.

Právní předpisy

Vnitrostátní:

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny
základních práva a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné
moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád

Mezinárodní dokumenty:

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Řím, 4. 11. 1950,
ve znění Protokolů č. 11 a 14, s Protokoly 1, 4, 6, 7, 12 a 13

Listina základních práv Evropské unie, 30. 3. 2010, Úřední věstník Evropské unie
C 83/389

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, New York, 19. 12. 1966

Všeobecná deklarace lidských práv, New York, 10. 12. 1948